

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

VIBYBOGEN 2015

UDGIVET AF
VIBY LOKALHISTORISKE FORENING

ibybogen **2015**

udgivet af
Viby lokalhistoriske
Forening

Eget forlag, Viby J. 2015

Vibybogen 2015.
Udgivet af Viby lokalhistoriske Forening
26. årgang

Redaktion:

Tove Glud Rasmussen
Poul Ankersen
Ejvind Hansen
Leif Nielsen

Korrektur: Jette Abild Jensen

Redaktionens adresse:

Viby lokalhistoriske Forening,
Skanderborgvej 170, 8260 Viby J. Tlf. 89 40 95 65
(mandage 15,30-17,30)
www.vibylokalhistorie.dk

Sats og lay-out:

Leif Nielsen, Tlf. 86 28 56 84

Tryk: Kongsvang Bogtrykkeri A/S, Tlf. 86 14 01 13
Papir: Omslag: Invercote 240 gr., indhold: Maxi Silk 130 gr.

Oplag: 750

ISSN: 1601-0078

ISBN: 978-87-994085-6-6

Løssalgspris: 100 kr.

Artiklerne kan frit kopieres med angivelse af kilde.

Fotos:

Hvor intet andet er angivet, er billederne udlånt fra Viby lokalhistoriske Arkiv.

Forside:

Eskelund, (Matr. nr. 39c) ca. 1960

Indmeldelse i foreningen kan ske ved henvendelse til:

Viby lokalhistoriske Forening, Skanderborgvej 170, 8260 Viby J. Tlf. 89 40 95 65, vi holder åbent mandage mellem 15,30-17,30 *eller* via e-mail: vibylok@gmail.com

*F*orord

*I år er det 25 år siden, at Viby lokalhistoriske Forenings årsskrift - senere Vi-
bybogen - udkom første gang. Skriftet har altså 25 års jubilæum i år, men da
foreningen og årsskriftets nr. 25 blev behørigt fejret og omtalt sidste år, går vi
let hen over jubilæet i år.*

*Ét jubilæum markerer vi dog i år, nemlig 100 året for kvindernes valgret. Her
var en kvindelig vibyboer endog med i det berømte kvindeoptog i København.
Også andre kvinder har markeret sig på forskellig måde, og det er beskrevet i
en artikel med titlen "Kvindeliiv i Viby".*

*En af de omtalte kvinder i "Kvindeliiv i Viby" er også hovedperson i en an-
den artikel "Skæbner i Viby i 1800-tallet", og heri kan man læse om hendes og
hendes anden mands baggrunde. Disse viser, hvor hårdt livet kunne være i
1800-tallet med dødsfald, der ændrede livsvilkårene totalt for de beskrevne.*

*"Træskofabrikken" må være Vibys første egentlige fabrikationsvirksomhed, og
den er emnet for en af artiklerne i årbogen. Desuden er der to artikler om Eske-
lund-området. "Villa Engdal" er en erindringsartikel fra 1930'erne og 1940'erne,
mens "Skrald i Eskelunden" fortæller om områdets historie frem til i dag.*

*Artiklerne i Vibybogen har næsten udelukkende handlet om perioden før 1970,
men i denne bog er der også en artikel med titlen "Da der blev skrevet rockhisto-
rie i Viby". Den handler om Gnags og deres lydstudie i Haraldsgade.*

*Endelig rundes artiklerne af med en lille munter historie "Hunde og godtfolk",
der handler om hunde på Brorsonsvej i 1950'erne.*

Vi ønsker alle en god fornøjelse med læsningen.

INDHOLDSFORTEGNELSE:

<i>Ritta Pedersen:</i> Villa Engdal.....	5
<i>Tove Glud Rasmussen:</i> Kvindelig.....	11
<i>Tove Glud Rasmussen:</i> Skæbner i Viby i 1800-tallet.....	19
<i>Grethe Strand:</i> Da der blev skrevet rockhistorie i Viby.....	31
<i>Steen Juul:</i> Viby Træskofabrik.....	39
<i>Kurt Boch Andersen:</i> Skrald i Eskelunden.....	49
<i>Finn Zachariassen:</i> Hunde og godtfolk på barndommens vej.....	57
Beretning fra Viby lokalhistoriske Arkiv.....	66
Beretning fra Viby lokalhistoriske Forening.....	69
Indholdsfortegnelse 3 tidligere udg. Vibybogen.....	72

Ritta Pedersen

Villa Engdal

-fortalt af Ritta Pedersen til Kurt Boch Andersen

Ritta Pedersen er født i 1926 og opvokset på Villa Engdal, som trods navnet er et husmandssted på 12 tønder land. Det lå i Eskelunden som nabo til den daværende gård Eskelund.

Landbruget

Da man i sin tid oprettede husmandssteder, gjorde man bevidst dem så små, at de ikke alene kunne forsørge en familie. Meningen var, at ejeren af et husmandssted skulle supplere indtægten fra landbruget med lønarbejde. Således var det også for Ritta Pedersens familie. Faderen var uddannet smed, og arbejdede på havnen i Århus, mens landbruget i hovedsagen blev passet af moderen og børnene. På Engdal havde de både køer, grise og høns og to hvide heste, og

børnene arbejdede med at malke køer, tynde roer og køre hø ind. Høet skulle med en greb læsses ind ad en luge øverst i staldbygninger, og dette hårde arbejde stod Rittas mor for. Men landbruget kunne også byde på udfordringer for børnene. Ritta fortæller, at da hun var omkring 14 år, var hun en aften alene hjemme med sine to mindre brødre. Så gik det hverken værre eller bedre end, at en so begyndte at fare, og de tre børn måtte tage imod 11 små grise, klippe navlestrengene og komme de små grise op i en balje, da Ritta vidste, at der var fare for, at soen måske ville æde nogen af dem. Det har nok været med en vis stolthed, at børnene kunne vise forældrene resultatet, da de senere på aftenen kom hjem. Det kom ikke på tale at tilkalde dyrlæge, og Ritta fortæller, at blev der ikke brugt medicin i landbruget, som der gør i dag. Det var kun, når et dyr var sygt, at der blev tilkaldt dyrlæge.

Hun fortæller også med en vis stolthed i stemmen, at der aldrig blev sprøjtet med giftstoffer

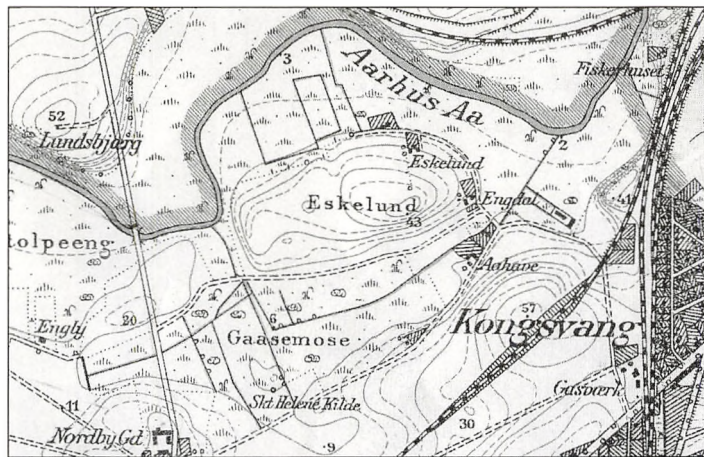
Luftfoto af herlighederne ved Eskelund ca. 1955 - måske kan arkæologerne tolke på de spændende mønstre i marken ?

på deres ejendom. Stuehuset vendte facaden ned mod åen, og på engen ned mod åen blev der dyrket grøntsager. Hun husker sin far gå med et trug på brystet og sprede kunstgødning med hånden, men mest blev der brugt gødning fra husdyrene.

Vejen ned til "dem i mosen".

Da hun var barn, eksisterede kolonihaverne langs Hammelbanen ikke, men da de senere blev udstykket, kom kolonihavefolkene med tril- lebøre og ville købe komøg, men hendes far ville ikke sælge, da han selv skulle bruge det.

I Rittas barndom var Eskelunden et isoleret sted, hvor der ikke kom mange folk. Mælke-

For at komme til Engdal skulle man ad en markvej forbi gasværket og over banen. Den underlige firkant til højre for Engdal er nok det benkokeri, som Ritta omtaler. Gården Eskelund og ejendommen Åhave ses også, og øverst på kortet ses Fiskerhuset, som var traktørsted indtil 1922.

Husmandsstedet Engdal med stuehus og staldbygning. På gårdspladsen ses bagenden af Rittas fars hestevogn.

vognen kørte heller ikke derved, så de skulle tidligt om morgenen køre mælkejungerne op til viadukten, hvor mælken blev samlet op, og det de skulle have tilbage fra mejeriet, blev stillet der, og selv om der lå pakker med smør oven på jungerne med skummetmælk, kunne det stå hele dagen, uden at nogen tog det.

De opfattede sig selv som ”dem nede fra mosen”, og for at komme ned til Engdal, skulle man af en hulvej oppe fra gasværket. Vejen hed først Mosegårdsvej, men ændrede navn til Engdalsvej og senere til Bjørnholmsvej, måske fordi der også var en Engdalsvej i Brabrand.

Når man skulle ned ad denne vej, passerede man ”benkogeriet”, hvor man kogte sæbe på døde grise. Det havde tidligere ligget oppe i

Kongsvang ved Skanderborgvej, men efter beboerklager er det åbenbart senere blevet flyttet længere ned i engen. Ritta fortæller, at de på ”benkogeriet” havde to blodhunde, og når de havde lukket de hunde ud, turde man ikke gå forbi.

På engen ned mod åen blev der som tidligere nævnt dyrket grøntsager om sommeren, men om vinteren kunne vandet stå helt op til hulvejen, og når det i strenge vintre frøs til is, kunne man fra Engdal gå uden for døren, tage sine skøjter på og løbe på skøjter på åen og helt ud på Brabrand Sø.

Skulle man fra Engdal i retning mod Århus, var det nemmere at gå op mod banen i Kongsvang, hvor der for enden af Thyrasgade var en

Ifølge Rittas far skulle området anvendes til olietanke til DSB, efter ejendommen blev solgt i 1946. Her ses en olietank under konstruktion.

rød låge ved banelegemet. Den var kun beregnet for banens personale og var derfor låst, men det kunne godt lade sig gøre at springe over den.

Pengene var i Rittas barndom små, og Rittas far forstod at passe på dem. Hendes mor havde kun en kjole, men så samlede hun æg og byttede dem for tøj hos Kauffeldt Trikotage i Kongsvang. Ellers handlede de hos købmand Jensen ved Viadukten. Der blev ikke indlagt elektricitet på Engdal før omkring 1939, og for at kunne høre radio kunne de hos købmand Jensen få opladet deres akkumulator.

Skolegang og besættelse.

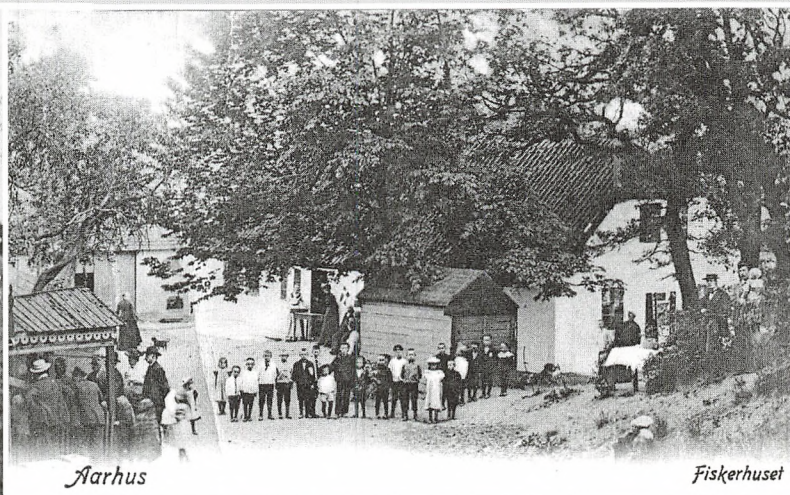
Ritta gik i skole på Rosenvangsskolen, og hun blev konfirmeret den 31. marts 1940, ti dage før

Hos manufakturhandler Kauffeldt kunne Rittas mor bytte æg for tøj til børnene. Huset eksisterer ikke mere, men lå i Kongsvang cirka hvor Shell-stationen har vaskehal. ca. 1920

Engdal fotograferet fra engen, hvor familiens to heste græsser. ca. 1940

Aarhus

Fiskerhuset

Fiskerhuset fungerede som traktørsted indtil 1922. I sidste halvdel af 1930'erne holdt Rittas mor et lignende traktørsted på Engdal.

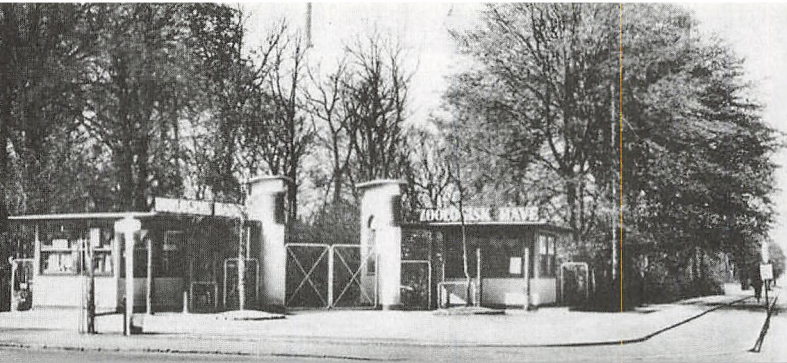
den tyske besættelse af Danmark. Da tyskerne beslaglagde Rosenvangsskolen, gik hendes yngre brødre på Viby Skole.

Omkring 1943 kørte pludseligt to tyske militærlastbiler ind på gårdspladsen, og et par tyske officerer forlangte 21 tyske soldater indkvarteret på Engdal. Officererne forlangte også, at Rittas mor lavede mad til dem, men det nægtede hun. Soldaterne blev indkvarteret på hølftet, og de kogte kartofler i grukedlen. Soldaterne var unge drenge på 16-17 år, som flere gange græd, fordi de savnede deres mor. Ritta fortæller, at hun på en måde fik medlidenhed med dem, for hun kunne godt se, at for dem var valget enten at gå i krig eller selv få en kugle.

Engdal som traktørsted

På Engdal havde man også en anden form for for-

retning, som nok ikke mange Viby-borgere i dag kender til. Efter Hammelbanen blev åbnet i 1902, var der traktørsted på Constancia ved Stautrup Station, og indtil 1922 var der også traktørsted ved Fiskerhuset tæt på Engdal (se kortet). På et tidspunkt efter Fiskerhuset lukkede som traktørsted, startede Rittas mor traktørsted på Engdal. Forretningen foregik på den måde, at når robådsudlejereren ved Museumsgade i Århus lejede både ud til folk, som ville beværetes på Engdal, ringede han til kranfører Pedersen, som var nabo til Åhave og varskoede. Så gik der derfra besked til Rittas mor, som kunne forberede kaffe og hjemmebag samt øl og vand, og som stor pige hjalp Ritta med serveringen. Et par gange om året havde Røde Kors udflugter til Engdal, hvor der kom 40-50 personer, men dette skulle bestilles dagen i forvejen. Efter nogle år ophørte Engdal som traktørsted.

Naboejendommen Eskelund var ejet af Axel Hutzelsider, som drev Århus Zoologiske Have. Han havde selv en villa i Kongsvang og havde et bestyrerpar Sørensen på Eskelund. Der var korndyrkning og køkkenhave, og det blev brugt som foder for dyrene i Zoologisk Have. Slangerne krævede imidlertid levende foder, og Rittas mindre brødre samlede frøer og skrubbtudser i Gåsemosen til slangerne. Prisen for en frø var to øre og for en skrubbtudse 5 øre.

I 1946 solgte Rittas forældre Engdal til Århus Kommune. Ritta ville gerne, at hendes bryllup blev holdt på Engdal. Det blev det 2. juledag 1946, og to dage senere fraflyttede forældrene ejendommen. Efter endt skolegang arbejdede Ritta på Baunsgaards Fabrikker i Århus. Senere blev hun uddannet som kosmetolog og fodterapeut og havde egen klinik i hjemmet i Risskov med mange af byens fremmeste damer som kunder.

Rittas far fortalte hende dengang, at grunden skulle bruges til at nedgrave sikre olietanke til DSB i en mulig fremtidig krig. Disse tanke blev gravet ned bag ved den nuværende genbrugsstation, og de ligger der tilsyneladende stadigvæk. Senere blev området anvendt til affald fra Århus, men det er en helt anden historie. ■

fra Arkivskuffen.. 1952

Forstadsavisen 12. december 1952
Juleannoncer:

Kniber det med julegaveideerne, er vi rede til at hjælpe Dem. Vi har mange flere end nedestående, men kan f. eks. tilbyde Dem:

Til Mor:

Elegant undertrøje og
benklæder, prima kvalitet... 6,60
3 lommeterklæder..... 1,50
8,10

Til Far:

1 elegant slips..... 5,25
1 par sokker..... 3,35
8,60

Til Hanne:

1 elegant bælte..... 3,95
1 franskmønstr. hovedtørklæde 5,65
9,60

Til Per:

Helulent halstørklæde..... 5,85
3 store lommeterklæder..... 2,85
8,70

CHR. F. SØNDERGAARD

TRIKOTAGE

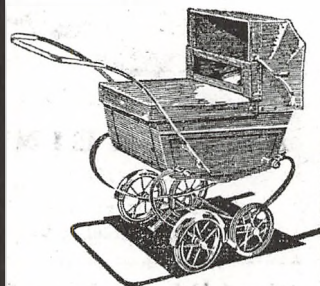
ORMSLEVVEJ 107

LINGERI

Hvor tieren rækker længst

Importøren: Årets julegave på afbetaling
Rimelig udbetaling og fra 3 kr. om ugen!

Pigers bedste julegave

IMPORTØREN tilbyder her en virkelig elegant og solid luksudukkevogn, der i udstyr og udseende er som en rigtig barnevogn. Den er polstret indvendig og med foret kaleche, forkromet styr, forkromede skærme, remmeophængt kasse og med lodbremse. — Den lås i farverne: Creme, grå og nyblå kr. **127,50**
Dukkevogn i mindre størrelse. Kr. **76,50**
Rimelig udbet. og fra 3 kr. om ugen

Masser af julegaver til hele familien

Importøren

VIBY Kongevej

Danskernes Historie Online
30. januar 2017 kl. 17:02:07

Tove Glud Rasmussen

Kvindeliv i Viby

For 100 år siden, i 1915, fik kvinderne valgt, og i den anledning gik der som meget omtalt i år den 5. juni 1915 et kvindeoptog gennem København arrangeret af Dansk Kvindesamfund. Mindre kendt er det nok, at en Vibyboer, Petrine Jensen var med i det optog.

Petrine Jensen vil blive omtalt senere, men der er også andre Vibykvinder, der omkring det tidspunkt og lidt tidligere har gjort sig gældende på forskellig måde.

Inden det omtales, skal kvindernes retsstilling dog nævnes. De var indtil 1857 altid og uanset alder umyndige, og deres mænd, fædre, brødre eller andre familiemedlemmer fungerede som værger. Herefter gjaldt samme myndighedsalder som for mænd med den undtagelse, at gifte kvinder ikke betragtedes som myndige, og at deres mænd fungerede som værger. Gifte kvinder

fik personlig myndighed i 1880 og økonomisk myndighed i arvesager i 1899. Indtil 1926 havde ægtemanden fuld rådighed over fælles formue, bortset fra fast ejendom, som hustruen havde bragt med i ægteskabet.

Lærerinderne.

Indtil 1878 var der kun mandlige lærere ved Viby Skole, men da blev det ifølge Viby Sogns Historie bd. 1 vedtaget at antage en forskolelærerinde til hjælp i barneskolen i vinterhalvåret. De første ser kun ud til at have været på skolen om vinteren, men 1. november 1885 blev Marie Faarvang (født 1864) ansat. Hun ønskede lønforhøjelse 6. januar 1886, da hun kun fik 35 kr. om måneden, men det kunne ikke bevilges, da det var "trykkende tider" for skatteyderne. Uanset det fortsatte Marie Faarvang, der var ueksamineret, med at blive antaget igen hvert år, og først i 1902 blev hun fast ansat. I 1906 blev Thøger Rasmussen ansat som 2. lærer. Han fortæller i sin erindringsartikel aftrykt i Viby

Marie Nielsen med to hunde ca. 1900-1910

lokalhistoriske Forenings årsskrift 1990, at hun, så vidt han huskede, fik 400 kr. om året, hvilket i gennemsnit giver mindre end 35 kr. om måneden. Til gengæld var hun på det tidspunkt sikret lønnen gennem hele året. I 1918, hvor man gik over til købstadsordnet skolevæsen, blev hun ansat som virkelig lærerinde. Hun fortsatte på skolen til 1926, hvor hun gik af. Hun døde i 1929 65 år gammel.

I 1905 blev den næste lærerinde ansat. Det var Juliane Pedersen (født 1884). Om hendes lærergerning vides intet, men der kom ikke til at gå mange år, før den næste lærerinde blev ansat.

Det var Abelone Kristensen, der blev ansat i 1911. Hun var lærerinde på Viby Skole til 1928, men fortsatte herefter på Rosenvangskolen. I modsætning til de to første var hun gift.

Når disse kvindelige lærere er omtalt i denne lille artikel, skyldes det, at de utvivlsomt gennem deres arbejde har haft stor indflydelse på mange Vibybørns skolegang og udvikling.

En anden slags lærerinder var diakonisserne på Sichar, Nordens første Kvindehjem, som lå, hvor Behandlingshjemmet Bøgholt nu ligger. Om Sichar har jeg skrevet en artikel i Viby lokalhistoriske Forenings årsskrift 1994, men Sichar må nok betragtes som et særskilt samfund i samfundet. Der er ikke noget, der tyder på, at nogen af diakonisserne har haft indflydelse på livet i Viby.

Enker

Der er sikkert en hel del enker, der efter deres mands død har måttet forsørge familien, men der findes ikke beskrivelser, der fortæller om dem. Derfor kan der kun omtales nogle få. En af dem er Marie Mikkelsen, Abildgaard (matr. 12a). Hun levede endnu, da Viby Sogns Historie bd. 2 blev skrevet i 1949, og heri fortælles, at hun blev enke i 1901. Hun drev herefter gården, indtil hendes svigersøn Jens Tang Ravndal overtog den i 1926. I hendes ejerperiode lod hun bygningerne, som alle var af bindingsværk og med stråtag, forbedre. Stuehuset, som endnu ligger ud mod Viby Ringvej, er fra 1936.

I 1907 døde Marie Niensens mand, N.C. Nielsen. Han var bager og havde forpagtet bageriet Kongevej 25, og det videreførte Marie Nielsen samtidig med, at hun ligeledes i 1907 blev bestyrer af Viby Telefoncentral. Det er beskrevet i Viby lokalhistoriske Forenings årsskrift 1991, og heri er også anført, at hun var en dygtig og foretagsom dame, som foruden bageri og telefoncentral fik sørget godt for sine børn og "aftvang sig alles respekt og agtelse", hvortil kommer, at abonnenterne "satte pris på [hendes] tjenstvillige og hjælpsomme væsen".

Grethe Bonde's gik ud som kogekone både som gift kone og som enke. I anledning af hendes 80 års fødselsdag blev hun den 30. juni 1907 hyldet i en artikel i Aarhus Amtstidende. Formuleringen er noget anderledes, end man ville skrive den i dag, hvorfor den skal gengives i sin helhed her:

80 Aar – 50 Aars Jubilæum Grethe Bonde's

I morgen fylder den gamle Grethe Bonde's i Viby sit 80. Aar. Hun er nemlig født i Lemming 1. Juli 1827. I de sidste 55 Aar har hun boet i Viby. Hun har været gift to Gange, men har nu været Enke i 12 Aar.

Samtidig med Fødselsdagen kan Grethe Bonde's fejre sit 50 Aars Jubilæum som Kogekone i Viby og omliggende Sogne, og paa Fødselsdagen

80 Aar — 50 Aars Jubilæum.

Grethe Bonde's.

I Morgen fylder den gamle Grethe Bonde's i Viby sit 80. Aar. Hun er nemlig født i Lemming 1. Juli 1827. I de sidste 55 Aar har hun boet i Viby. Hun har været gift to Gange, men har nu været Enke i 12 Aar.

Samtidig med Fødselsdagen kan Grethe Bonde's fejre sit 50 Aars Jubilæum som Kogekone i Viby og omliggende Sogne, og paa Fødselsdagen vil hun blive mindet med Taknemmelighed af de mange Husmodre, hvem hun har hjulpet, naar der var Hilde i Huset. Hun har nemlig altid været en dygtig Kvinde, der forstod sine Ting til Gavn. Naar en Husmoeder blot havde Grethe Bonde's ved sin Side, var der intet i Vejen. Saa kunde Gæsterne bare komme, saa skulde alt nok være i Orden.

Nu farter den dygtige gamle Kone ikke liden langt af Vyen som tidligere, men tænkt! hun har i hele sit lange Liv ikke ligget sig en hel Dag.

Nu bor hun ene i sit hyttelige lille Hus ved Vegen. Hun har ingen Børn og kan jo nok stundom faa det lidt ensomt; men i Morgen faar hun fremmede, saa det fortaar. Saa vil Vyens Husmodre vise, at de huser hendes Fødselsdag og Jubilæum. De vil fortælle, at de kan godt lide hende, og de vil udtale Ønsket om en lys og ventelig Livsaften for hende.

Moster Lise.

Artikel i Aarhus Amtstidende 30.6.1907

vil hun blive mindet med Taknemmelighed af de mange Husmødre, hvem hun har hjulpet, naar der var Gilde i Huset. Hun har nemlig altid været en dygtig Kvinde, der forstod sine Ting til Gavns. Naar en Husmoder blot havde Grethe Bonde's ved sin Side, var der intet i Vejen. Saa kunde Gæstene bare komme, saa skulle alt nok være i Orden.

Nu farter den dygtige gamle Kone ikke slet saa langt af Byen som tidligere, men tænk! hun har hele sit lange Liv ikke ligget syg en hel Dag.

Nu bor hun i sit pyntelige lille Hus ved Vejen. Hun har ingen Børn og kan jo stundom faa det lidt ensomt; men i Morgen faar hun fremmede, saa det forslaar. Saa vil Byens Husmødre vise, at de husker hendes Fødselsdag og Jubilæet. De vil fortælle, at de godt kan lide hende, og de vil udtale Ønsket om en lys og venlig Livsaften

Moster Lise [underskriver, hvem det var, vides ikke]

Nu kunne historien om Grethe Bonde's være slut, men det er så heldigt, at hun som kogekone også er omtalt i Viby Sogns Historie, bd. 2, side 223-24. Alt det omtalte der ikke skal gengives her, men gengives i artiklen "Skæbner i Viby i 1800-tallet". Her skal kun medtages det, der fortælles om hende som kogekone: "...Grethe var nemlig vindskibelig og nøjsom. Naar hun var ude at kokkerere, vilde hun ikke have saa mange Æg i Dejgen, som det blev hende paabudt. "Det er hejs ingen Nytte til aa kom 20 Æg i Bolledej-

gen" sagde hun. Det var Brødboller, der bestod af Fløde, Franskbrød, Mel og Korender, en meget lækker Tilsætning til Suppen. Fru Sognefoged Peder Sørensen fik saa listet Grethe ud i Bryggers eller Have, og imens puttede Husmoderen saa Æggene i Dejgen".

Navnløse hustruer

Mange slægtsforskere har ærgret sig over, at de ikke har kunnet se, hvad en af deres formødre hed til fornavn. Fik de et barn, stod der ved dåben kun, at f.eks. Jens Hansens kone havde fået en søn eller en datter og så disses navne, og ved begravelsen stod der kun, at Jens Hansens kone var død. Fra slutningen af 1700-tallet bedredes det, da folketællingerne blev indført.

Aarhus Amtstidende 13.6.1909

Glædelig Jul og godt Nytaar!

*Tak for udvist Opmærksomhed
mod os i Aaret, der svandt.
Bertel Jensen og Hustru.*

Postkort med Bertel Jensen og hustru 23.12. 1914

Men alligevel forblev mange hustruer navnløse i andre sammenhænge. I Aarhus Amtstidende var der 13. juni 1909 en overskrift: "Et 40 Aars Jubilæum" og nedenunder "Ledvogter Laurs Jensen og Hustru, Viby". Teksten fortæller heller ikke hendes navn, men lyder således:

"... Laurs Jensen og Hustru har nu i mange Aar utrættelig passet deres vanskelige Hverv: lukket Ledet op og i for de mange, mange Tog og lukket op og i for de Vejfarende ...". Hustruens navn er ikke nævnt.

Tilsvarende er der i Viby lokalhistoriske Arkiv et postkort tydet sendt 23.12.1914 med et billede af en herre og en dame. Teksten over billedet lyder "Glædelig Jul og godt Nytaar" og under billedet står der: "Tak for udvist Opmærksomhed mod os i Aaret, der svandt" og herunder "Bertel Jensen og Hustru".

Bertel Jensen var redaktør på Aarhus Amtstidende, og hans hustru var ingen ringere end Petrine Jensen. Hvad hun har sagt til den formulering, melder historien ikke noget om.

Petrine Jensen

I 1990 eller 1991 var der en udsendelsesrække i fjernsynet om slægtsforskning. Hovedtitlen var "Mit navn er Jensen" og meningen var, dels at fortælle om slægtsforskningens kunst og dels at man også kan få mange gode historier om sine forfædre, selv om man har et almindeligt sennavn.

På det tidspunkt var jeg i bestyrelsen for Slægtshistorisk Forening, Århus og ville derfor følge udsendelsesrækken. Stor var min forbavsel, da der pludselig kom et billede af Viby Kirke på skærmen. Det var historien om Kvindeegen, der blev fortalt. For at gøre en lang

Marie Faarvang foran sit hus i Terp ca. 1920

historie kort, fik vi kontakt med Hanne Rud, som skrev en artikel til Viby lokalhistoriske Forenings årsskrift i 1991 med titlen "Om kvindeegen i Viby og min oldemors erindringer". Vi syntes, at artiklen var så interessant, at den også kom med i "Viby – et tilbageblik", da Viby lokalhistoriske Forening i 2009 udgav denne bog med et uddrag af artikler fra årsskrifterne 1990-1999.

Da det ikke er flere år siden, at artiklen om kvindeegen er blevet bragt, og meget i den artikel er afskrift af Petrine Jensens erindringer, skal kun hendes erindringer i relation til denne artikels emne medtages.

Om hendes ankomst til Viby og hendes gøremål i Viby fortæller hun:

"Da vi i Aaret 1900 købte den gamle nedlagte Viby Højskole, var det for at faa et godt og fre-

deligt Sted at bo, efter endt Dagværk i den store By. Et Sted, hvor Børnene kunde vokse op i frisk Luft i gode, landlige Omgivelser. Det viste sig at svare fuldt ud til, hvad vi kunde vente. Vi fik gode Naboer, mange Venner, god Plads baade ude og inde, en stor, dejlig Have som Tumleplads og Arbejdsplads med mange smukke Blomster og med god, rigelig Frugt til os alle. Og der blev spist. - Store Dynger lækre, rødkindede Æbler blev nydt samtidig med, at de tørre, til Tider svære Lektier ogsaa paa en Maade skulde "nydes".

Da der første Gang skulde være Valg af Menighedsraad i Viby 1903, blev jeg valgt ind som Medlem og var i Menighedsraadet til 1916. Pastor Wolf var den Gang Præst i Viby, han forflyttedes Aaret 19— [1905 ifølge Viby Sogns Historie, bd. 1]. Jeg var saaledes med til at vælge baade Pastor Zinn og Provst Krarup-Hansen [1913].

Plantning af Kvindeegen foran Viby kirke 1916. Det er Petrine Jensen med papiret til højre.

- Siden kom jeg i Hjælpekassens Bestyrelse i to Perioder og var en Aarrække Formand for en Dansk Kvindesamfund-Kreds tilligemed en Foredragsforening, i hvilken Tid vi fik mange udmærkede Mænd og Kvinder som Talere, der alle var Gæster i vort Hjem, hvor de overnattede”.

Petrine Jensen skriver ikke direkte, at det er Dansk Kvindesamfunds Kvindekreds i Viby, hun var formand for, men at der var en sådan, fremgår af en annonce set i Aarhus Stifts-Tidende den 26. juni 1913. Her står der følgende: ”Dansk Kvindesamfund, Aarhus Kreds. Møde i Varnapavillonen førstkommande søndag kl. 3 præcis sammen med medlemmer af Viby-kredsen ...”. Petrine Jensen omtaler også en foredragsforening. Måske det var Viby Kvindeforening? I en annonce den 8. december 1911 fortælles nemlig, at der var foredrag i gymnastiksalen arrangeret af Kvindeforeningen,

mens et notat i Viby lokalhistoriske Arkiv viser navnet Viby Kvindeforening nævnt i Aarhus Amtstidende den 4. april 1912, uden at der står noget om, hvad annoncen indeholdt. Også Viby Sogns Historie nævner kvindeforeningen i forbindelse med et forsøg på at holde fælles foredrag med afholdsforeningen, Socialdemokratisk Forening og husmandsforeningen (bind 2 side 173).

Som nævnt i indledningen til denne artikel var Petrine Jensen ifølge hendes erindringer med i kvindeoptøget i København. Det var hun som udsending fra Dansk Kvindesamfund i Aarhus. Men hermed stoppede hendes markering af kvindernes valgret ikke. Hun skriver således i sine erindringer, at ideen til et stort mindesmærke på Himmelbjerget var udgået fra deres hjem. Om det kan man i Aarhus Stifts-Tidende den 31. juli 1915 læse et opråb fra Dansk Kvindesamfund med op-

Anlæg med Kvindeegen neden for "Den Hvide Skole", 1916.

fordring til bidrag. Opråbet er underskrevet af ti damer heriblandt Petrine Jensen, Viby (Jylland) samt en Kirstine Jensen, Kongsvang, Aarhus, som var kasserer (Kirstine Jensen er ikke set i andre sammenhænge i Viby, og når der står Aarhus og ikke Viby, må det skyldes, at Kongsvang hørte under Aarhus i postmæssig henseende).

Selv om opråbet stammer allerede fra 1915, kom der til at gå mere end seks år, inden mindesmærket på Himmelbjerget blev indviet 11. september 1921. Det var en sten med en kvindeskikkelse med grundloven i hånden. Indskriften skulle ifølge Petrine Jensen være "Lige ret for Mand og Kvinde, hun tjene ham, han tjene hende". Ifølge Himmelbjerget.dk blev indskriften dog: "Som nutidskvinde – så fremtids-slægt – Grundloven af 1915 gav kvinder politisk stemmeret". Kunstneren var ifølge både Petrine Jensen og Himmelbjerget.dk billedhugger Ølsgaard. Afsløringstalen blev ifølge Petrine Jensen holdt af hende.

Der kom altså til at gå mere end seks år, inden mindstenen på Himmelbjerget blev afsløret. Noget hurtigere blev Kvindeegen i Viby afsløret. Ideen til plantning af ege var ifølge Petrine Jensens erindringer blevet fremsat af hende på et formandsmøde i Dansk Kvindesamfund i Grundtvigs Hus i København. Det er ikke anført, hvornår Petrine Jensen fremkom med ideen, men allerede den 6. juni 1915 blev den første eg plantet af Jutta Bojsen-Møller ifølge den tale, Jutta B-M holdt på Himmelbjerget den dag (aftrykt på Danmarkshistorien.dk).

I Viby kom der til at gå noget længere tid. Kvindeegen her blev plantet den 16. oktober 1916, hvilket er udførligt beskrevet i artiklen i "Viby – et tilbageblik".

Selv om Petrine Jensen under billedet på det ovenfor omtalte postkort blot er omtalt "og Hustru" viser ovenstående, at hun var en betydningsfuld kvinde, der ikke var bange for at stå frem og havde sine egne meninger. ■

Tove Glud Rasmussen

Skæbner i Viby i 1800-tallet

Bøgerne: Viby Sogns Historie I og II fra henholdsvis 1942 og 1949 har mange gode oplysninger om Viby tilbage i tiden, men udmærker sig ikke ligefrem ved at være morsom. Der er dog en lille munter historie om, hvordan Anders Jensen og Grethe Bonde's henholdsvis enkemand og enke fandt hinanden og blev gift i 1879.

Denne skal gengives nedenfor, men først skal berettes om deres og deres tidligere familiers ofte barske og forskellige liv inden da. Tilføjes skal også, at når der står Grethe Bonde's, skyldes det, at Bonde var Grethes første mands tilnavn.

Væverlund og Anders Jensen

Væverlund er en af de ikke ret store gårde, der er med på Vibys gårdregister på hjemmesiden vibylokalhistorie.dk. Måske er der en del Vibyboere, der kan huske gården, da den først blev

købt af Viby Kommune i 1961 og derefter revet ned. Den lå, hvor Bøgeskov Høvej og vejen mod Stavtrup mødes.

Anders Jensen blev ejer af gården gennem giftermål i 1847, men var ikke den første, der blev det. Vi skruer tiden tilbage til den første ejer af Væverlund, som var Jørgen Jensen.

Jørgen Jensen og Laurs Davidsen

Jørgen Jensen møder vi i ejendomsmæssig henseende allerede i 1810, hvor han får tinglyst skøde på en skovgrund, men det kan ikke afvises, at han har boet der meget længere tid, da han som 33årig i folketællingen 1801 er opført som væver og har jord. Hans husstand består da foruden ham af hans kone Ane Hansdatter på 44 år, deres datter, som også hedder Ane, på 9 år, samt en tjenestepige, om hvem det anføres, at hun lærer at væve.

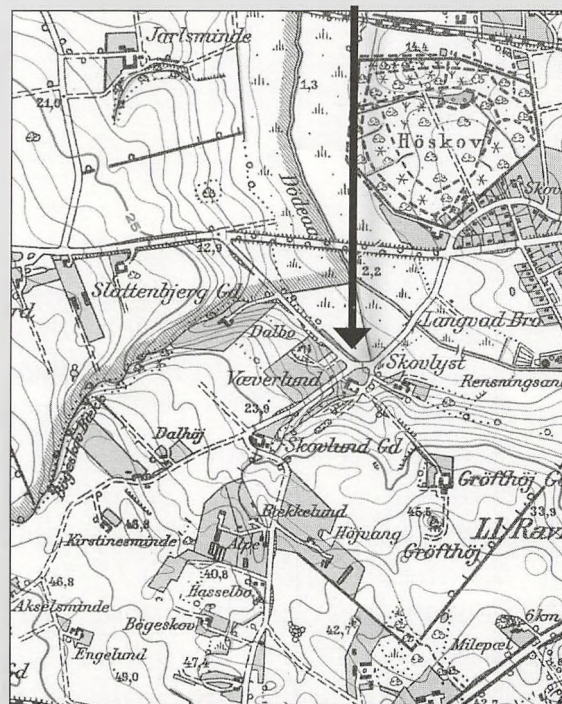
I 1801 var al jord i Viby fæstejord under Herregården Marselisborg. I 1805 fik Marselisborg tilladelse til at sælge fæstegårdene, og det benyt-

Anders Jensen - baggrund

Væverlund

På dette opslag vises i skematisk form
hvad der gik forud for
Anders og Grethe's bryllup i 1879

- 1810 Jørgen Jensen køber skovgrund
1812 Jørgen Jensen tilkøber 2 parceller
1821 Jørgen Jensens kone Ane Hansdatter død.
Navnet Væverlund set 1. gang.
Jørgen Jensen gift med Ane Marie Nielsdatter
1822 Ane født
1823 Dødfødt barn
1824 Jens født
1826 Dødfødt barn
1827 Niels født
1829 Dødfødt barn. Ane død
1830 Peder født
1833 Jørgen Jensen tilkøb af mere jord. Mette født og død
1834 2. Mette født
1836 Ane Marie Nielsdatter død. Jørgen Jensen gift med
Kirsten Danielsdatter
1837 Jørgen Jensen død
1838 Kirsten Danielsdatter gift med Laurs Davidsen.
Karen født
1841 Dødfødt søn
1846 Laurs Davidsen død. Kirsten Danielsdatter gift med
Anders Jensen
1847 Anders Jensen tilkøber jord
1848 Anders Jensens brandforsikring udvides
1862 Karen Laursen gift med skrædder Svend Jensen.
Laurs født
1865 Anders født
1866 Karen Laursen død
1871 Væverlund solgt af Anders Jensen til svigersøn
Svend Jensen
1873 Svend Jensen gift med Mette Amalie Bærentsen
1874 Karen Svendsen Møller født
1877 Anders Jensens kone Kirsten Danielsdatter død

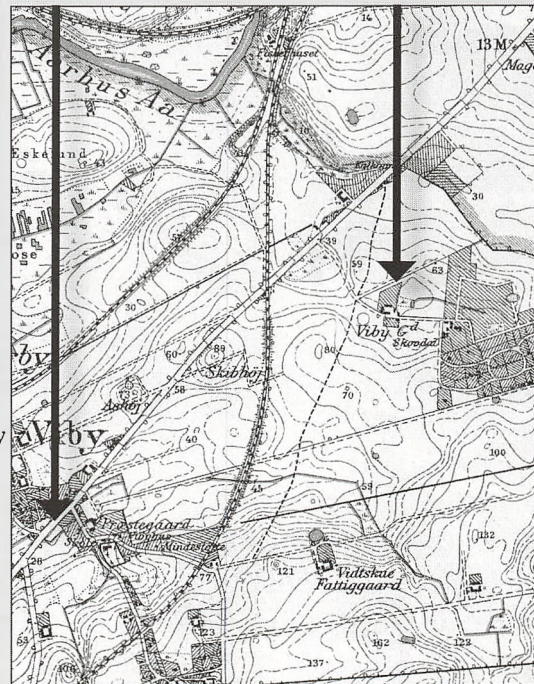

Væverlund ca. 1924, -se tekst til billede på side 24

Grethe Bonde's baggrund = hendes mand Peder Rasmussen Bondes baggrund

Øster Ballegård (senere Vibygård) og et lille hus i Viby

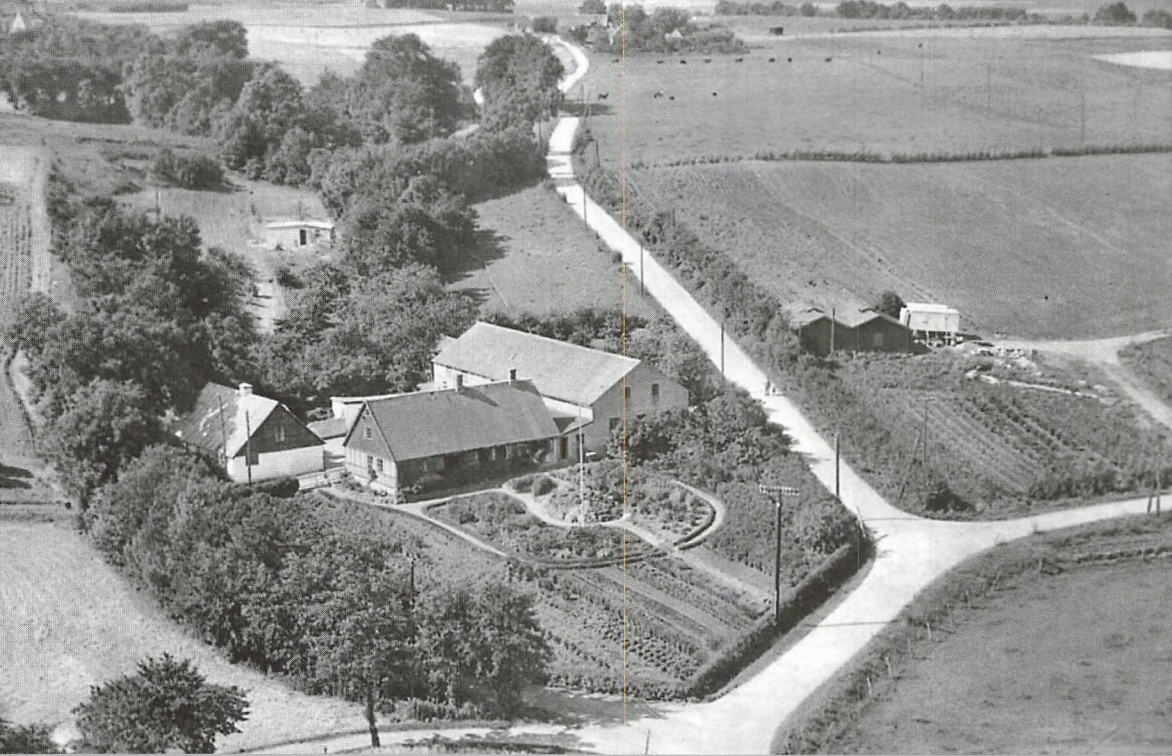
- 1807 Rasmus Pedersen gift med Karen Mogensdatter
- 1808 Født Karen
- 1809 Født Maren. Rasmus Pedersen får skøde på Øster Ballegård
- 1811 Født Sidsel
- 1813 Født 1. Peder, død 11 dage gl.
- 1814 Født 2. Peder, død i 1816
- 1817 Født 3. Peder Rasmusen senere kaldt Peder Bonde
- 1819 Dødfødt søn
- 1826 Maren død
- 1829 Rasmus Pedersen død
- 1830 Øster Ballegård solgt
- 1831 Smed Jens Jensen køber lille hus i Viby
- 1839 Peder Rasmusen indkaldes til Jægerkorpset
- 1843 Brandtaksation på det lille hus i Viby
- 1844 Peder Rasmussen købekontrakt på det lille hus i Viby
- 1848 Peder Rasmussen deltager i 3-årskrigen til 1851
- 1853 Peder Rasmussen gift med Margrethe Sophie Hedevig Ladsdatter (kaldt Grethe), født 1827
- 1860 Peder Rasmussens mor Karen Mogensdatter død
- 1865 Peder Rasmussen køber nabohuset i Viby
- 1879 Peder Rasmussen (Bonde) død

*Øster Ballegård ca. 1900- senere Vibygård, efter maleri.
Gården må være ombygget meget efter salget i 1830*

Grethe Bonde's ved huset købt i 1865

Væverlund 1950

tede Niels Dideriksen sig af. Han købte Rudolfs-gård i 1810, som lå, hvor Vibys industriområde nu ligger. Til Rudolfs-gård hørte en skovgrund i Bøgeskovområdet nær ved vejen til Stavtrup, og det var den, Jørgen Jensen købte.

23. februar 1821 dør Ane Hansdatter, 68 år gammel i følge kirkebogen. Hun er anført som husmand og væver Jørgen Jensens hustru i Væverlund, og der er således ingen tvivl om, at navnet Væverlund dels er sammensat fra Jørgen Jensens erhverv som væver og desuden lund, lille skov.

Jørgen Jensen er på det tidspunkt 51 år, men er straks parat til at gifte sig med en langt yngre bondepige, Ane Marie Nielsdatter på 27 år fra

Annagård (nu Onsholt). Brylluppet finder sted den 15. juni 1821. Med en ung kone kommer der hurtigt småfolk i gården. Ane er den første. Hun bliver født den 6. januar 1822, lidt vel hurtigt efter brylluppet, men bliver kun 7 år, da hun dør i 1829. Hun efterfølges af dødfødt i 1823, af Jens i 1824, af dødfødt i 1826, af Niels i 1827, af dødfødt i 1829, af Peder i 1830 og af Mette i 1833. Mette dør dog samme år, hvorefter en ny Mette kommer til verden i 1834.

Måske de mange børnefødsler har slidt på Ane Marie Sørens-datter. Allerede to år efter, i 1836, dør hun den 5. marts, 41 år gammel.

Jørgen Jensen, 66 år gammel, står nu som enkemand med fire børn i alderen 2 til 12 år, og

han skynder sig at gifte sig igen. Valget er denne gang den modne Kirsten Danielsdatter på 36 år, som ved brylluppet den 1. oktober 1836 oplyses at tjene i Koldt.

At være i 60'erne var en høj alder i 1840'erne, og der gik da heller ikke mere end 13 måneder efter brylluppet, før Jørgen Jensen den 31. oktober 1837 dør 68 år gammel efterladende sig enke og de fire børn, som nu er både moder- og faderløse.

Naturligvis var enken Kirsten Danielsdatter nødt til at gifte sig igen, og det bliver hun knap 1/2 år efter, den 6. april 1838. Den udvalgte bliver 31årige Laurs Davidsen, født og opvokset i Viby, som i folketællingen 1840 står som både husmand, skovfoged og væver, så han har vel kunnet overtage Jørgen Jensens væv.

Og så er der de stakkels moder- og faderløse børn. De to ældste Jens fra 1824 og Niels fra 1827 synes hverken at være konfirmeret i Viby eller med i folketællingen for Viby i 1840, men går man ind på militærets lægdsruller, så bor de tilsyneladende stadig i Viby i årene op til 1845. Heller ikke 6-årige Mette er med i folketællingen 1840, mens 10-årige Peder bor hos stedforældrene. Det er simpelt hen mærkeligt, hvor de 3 børn opholder sig. Går vi så ind på folketællingen 1845, findes Jens og Niels stadig ikke i Viby ifølge folketællingen, men 11-årige Mette bor hos stedforældrene, og det gør hun i øvrigt også både i 1850 og 1855.

Kirsten Danielsdatter får ingen børn med sin første mand, Jørgen Jensen, men får 9. december 1838, 8 måneder efter brylluppet med Laurs Davidsen, datteren Karen. Endnu et barn føder hun som 40-årig i 1841, men det er dødfødt. Herefter får hun ikke flere børn.

Kirsten Danielsdatters ægteskab med Laurs Davidsen kommer kun til at vare knap 8 år. Han dør 8. januar 1846 af vattersot. Her bliver han omtalt som husmand og væver, mens betegnelsen skovfoged ikke er nævnt. Det er den derimod både ved folketællingerne 1840 og 1845, og i 1845 er huset benævnt som skovfogedhus.

Anders Jensen

Kirsten Danielsdatters enkestand kommer ikke til at vare længe. 9. Juni 1846 indgår hun nu 45 1/2 år gammel ægteskab med ungkarl Anders Jensen, som er 35 1/2 år. Det ser ud til, at Anders Jensen har arvet Laurs Davidsens skovfogedjob, idet han ved folketællingerne 1850 og 1860 bliver betegnet som skovfoged, og i Viby Sogns Historie er han kaldt Anders Skovfoged.

Ejendommen Væverlund er i årenes løb blevet udvidet med mere jord. Det var kun skovgrund, Jørgen Jensen fik skøde på i 1810, men allerede i 1812 køber han lidt mere jord. I 1833 køber han mere Jord til, men ellers er der stilstand til 1847, hvor Anders Jensen – foruden at få tinglyst skøde på gården – køber så meget jord til, at ejendommens samlede areal bliver fordoblet. Det er dog

*Væverlund 1927.
Gården bygges om i
1873, så måske har An-
ders Jensens gård, som
sælges til svigersønnen i
1873, set anderledes ud.*

ikke det sidste tilkøb, idet Anders Jensen i 1858 får skøde på endnu et stykke jord.

Den megen ekstra jord betyder, at Væverlund forandrer status til en gård. Anders Jensen bliver i folketællingerne 1855 og 1860 betegnet som gårdejer/gårdmand, mens han i 1870 betegnes som jordbruger. Tilkøbet i 1847 må have betydet, at der blev brug for større bygninger. Indtil da havde forsikringssummer uspecificeret udgjort 400 rigsdaler, men nu kommer den til at bestå af et stuehus 500 rigsdaler, en lille kostald 50 rigsdaler, en lade og hestestald 300 rigsdaler og et lille bagerhus 50 rigsdaler, i alt 900 rigsdaler. Senere i 1850'erne eller i begyndelsen af 1860'erne må der igen have været udvidelse, da forsikringssummen i en ny forsikringsprotokol fra ca. 1862 består af stuehus 600 rigsdaler, to huse uden angivelse af, hvad de er brugt til, 350 og 600 rigsdaler, bagerhuset fortsat på de 50 rigsdaler samt en stublade til 60 rigsdaler, i alt 1660 rigsdaler.

Det ser ud til at gå godt for beboerne i Væverlund, og de to halvsøstre Mette, datter af Jørgen Jensen, og Karen, datter af Laurs Davidsen, har ikke travlt med at flytte hjemmefra. Begge bor hjemme i 1855. Her ser det ud til, at Mette på 20 år er opført som skrædderpige og Karen på 16 år opført som lærling (betegnelserne er næsten ulæselige). Ved næste folketælling i 1860 er Mette flyttet hjemmefra, mens Karen nu 20 år stadig bor hjemme uden anden angivelse end, at hun er ægteparrets datter. Som det ses, er aldersangivelserne ikke særlig præcise.

31. marts 1862 er der bryllup i gården. Karen, nu opført som 23½ årig gifter sig med skrædder Svend Jensen. Der kommer igen småfolk i huset. 9. december samme år fødes Laurs og 11. december 1865 fødes Anders, men ulykkeligvis dør Karen allerede året efter 27. april 1866, 27½ år gammel. Man kan forestille sig, at Kirsten Danielsdatter nu oppe i 60'erne har overtaget

pasningen af børnene. De er nemlig ved folketællingen 1870 opført som plejebørn med faderen som midlertidigt fraværende, idet han som skrædder er opført med opholdssted i Holme.

I 1871 må Anders Jensen nu 60 år gammel synes, at det er på tide at lade sig pensionere, og han sælger ejendommen for prioritetsgælden på 1800 rigsdaler til svigersønnen Svend Jensen med aftægt til Kirsten Danielsdatter og ham selv kapitaliseret til 900 rigsdaler. Alt tyder på, at de fortsat bor på ejendommen, som ifølge brandforsikringen ændres væsentligt i 1873.

Naturligvis gifter Svend Jensen sig igen, men først som 36 årig i 1873 i Stouby i Vejle amt med Mette Amalie Bærentsen 31½ år. De får året efter den 4. april datteren Karen Svendsen Møller, som således er opkaldt efter Svend Jensens første hustru. Blandt fadderne til dåben er aftægtsmand Anders Jensen. Ægteparret får tilsyneladende ikke flere børn.

Måske Kirsten Danielsdatter ikke er rask på det tidspunkt. Hun dør 77 år gammel den 6. november 1877 af brystsyge. Anders Jensen, 67 år gammel, er nu enkemand.

Grethe Bonde's

Indledningsvis er det nævnt, at Anders Jensens næste hustru bliver Grethe Bonde's. Grethe Bonde's fødenavn er Margrethe Hedevig Ladsdatter, og hun er født den 1. juli 1827 i Kolt, hvor hun nok også er vokset op. Hun bliver som 25½

årig gift i Kolt kirke 25. januar 1853 med Peder Rasmussen fra Viby og flytter sandsynligvis straks hertil.

Peder Rasmussen (Bonde)

Peder Rasmussen har rødder i Viby. Han er født 5. februar 1817 som søn af Rasmus Pedersen og Karen Mogensdatter på Øster Ballegård, som lå på spidsen mellem Espegårdsvej og Skovdalsvej, og som senere blev til Vibygård. Det var en af de gårde, der blev til kort efter, at gårdene begyndte at blive solgt fra efter 1805 (jfr. omtalen af Væverlund).

Jorden til Øster Ballegård hørte oprindeligt til en gård beliggende i Viby, hvor Viby Centret ligger i dag, og her bliver Peder Rasmussens far Rasmus Pedersen født i 1777. Hans far, som har tilnavnet Bonde, dør, da Rasmus er 4 år gammel, og moderen gifter sig straks igen med Anders Eskildsen, som således bliver Rasmus' stedfar. Det er ham, Rasmus Pedersen køber jorden af i 1809.

Rasmus Pedersen og Karen Mogensdatter bliver gift i 1807, og får måske allerede det år bygget en lille gård, da købekontrakten på jorden er dateret 24. januar 1807. Der begynder også her straks at komme småfolk i gården, og måske bliver de skuffede over, at de første 3 børn (født i 1808, 1809 og 1811) alle er piger, men i 1813 bliver drengen, som naturligvis kommer til at hedde Peder efter Rasmus Pedersens far, født,

men han dør allerede 11 dage gammel samme år. Næsten samme skæbne får næste Peder, som bliver født i 1814, men som dør 2 år gammel 28. december 1816.

Karen Mogensdatter er højgravid på det tidspunkt og får lidt mere end en måned efter, den 5. februar 1817 en ny Peder, som viser sig at være livskraftig og mange år efter bliver gift med Grethe Bonde's. Moderen får endnu et barn, der er dødfødt i 1819, men får herefter ikke flere børn.

Sorgen kommer til familien i 1820'erne, hvor den næstældste datter, Maren, dør i 1826, og den 21. juni 1829 dør Rasmus Pedersen, 52 år. Skiftet, der afsluttes den 26. august 1829, viser en underbalance på 56 rigsdaler. Om der ikke har været bejlere til Karen Mogensdatter eller til den ældste datter, Karen, 18 år gammel, ved vi ikke, men da Peder kun er 12 år og ikke kan overtage gården, bliver den solgt i 1830. Køber er landvæsenskommissær og amtsforvalter Bjerg i Aarhus.

Skødet viser, at salgssummen er 1.100 rigsdaler eller 500 rigsdaler mere end de 600 rigsdaler, gården er medtaget til i skiftet, så nu er underbalancen ifølge skiftet væk. Der er dog intet, der tyder på, at Karen Mogensdatter har noget at rutte med, da erhvervsbetegnelsen ved folketællingerne 1834 og 1840 er "lever af sine hænders arbejde". Karen Mogensdatter gifter sig ikke igen i modsætning til de efterladte ægtefæller på

Væverlund. Hun vedbliver at være enke, til hun dør 84 år gammel i 1860.

I 1831 køber smed Jens Jensen et meget lille hus med have ved landevejen i Viby. Skødet fortæller, at huset ligger på en parcel af Jens Nielsens gård, og en granskning viser, at det sandsynligvis er den gård, der lidt senere er flyttet måske 100 meter længere ind mod Aarhus og kom til at ligge, hvor Viby Bibliotek ligger nu. Meget tyder på, at det er det hus, som Karen Mogensdatter lejer sig ind i. I folketællingerne 1834 og 1840 er hun nemlig nævnt som boende lige ved siden af denne gård, og den 14. december 1844 underskriver Karen Mogensdatters søn Peder Rasmussen en købekontrakt på huset, der har matr. nr. 77.

Huset er som nævnt meget lille. En brandtaksation fra 1843 fortæller om det, at det er 4 fag og 8 ¼ alen dyb. Fag er afstanden mellem de bærende stolper, og det er ikke et entydigt mål, men kan variere mellem 1,20 og 1,80 meter. Antages det, at afstanden er 1,5 meter betyder det, at huset må have været på ca. 31 kvadratmeter. Det er ikke meget, når man bor der alene, men ved folketællingerne 1834 og 1840 bor der også en ugift mor med sin datter i huset. Det må altså have været meget små forhold.

Peder Rasmussen bor således ikke i det lille hus hverken i 1834 eller 1840, men militærets lægdsruller fortæller, at han har været indkaldt til Jyske Jægerkorps i 1839, så i militærtiden har

Væverlund ca. 1950

*Gårdejer
Jens Peter Rasmussen med
hestevogn, kommer hjem
med et læs tang, til brug for
jordforbedring.*

han nok ikke boet i Viby. Det fremgår ikke, hvornår han er hjemsendt, men en ansøgning om en erindringsmedalje fra 1876 viser, at han i treårskrigen er i 1. Reservejægerkorps som menig i perioden 1.5.1848-13.2.1851.

Ved folketællingen 1845 står Peder Rasmusen opført i huset sammen med sin mor. Han bliver nævnt som musikanter. Det er en betegnelse, som han også har, da han gifter sig med Grethe den 25. januar 1853 og ved folketællingen 1855, og måske kan det sættes i forbindelse med oplysningen om indkaldelsen til Jægerkorpset, idet Jægerkorpset nævnes i forbindelse med militærmusikken, men om han er taget til Jægerkorpset, fordi han kunne spille, eller har lært at spille i Jægerkorpset, fremgår ikke. I 1860 er han måske holdt op med at spille, da han i folketællingen det år står som træskomand og daglejer, og i folketællingen 1870 er opført som bydmand.

At være musikanter, træskomand og daglejer har nok ikke kastet mange penge af sig, men Grethe Bonde's har vel også tjent lidt ved sin kogekunst (jfr. artiklen "Kvindelig i Viby"), ligesom det vel også har hjulpet, at de ingen børn får. Sidstnævnte hænger måske sammen med, at Peder Rasmussens testikler i følge lægdsrullen ligger inden for bugringen? I 1865 får han råd til at købe det lidt større nabohus (matr. nr. 76a), som de nok flytter ind i, idet tegningen fra 1907 af Grethe Bonde's hus viser et lidt større hus end de fire fag.

Og hvad var det så at være bydmand? Et opslag på internettet fortæller, at betegnelsen er en forløber for ordet bedemand, idet en bydmand havde til opgave at indbyde til bryllup, barnedåb og begravelser, et hverv, der var ulønnet. Senere udviklede det sig, således at bydmanden også tog sig af det praktiske i forbindelse med begra-

1907:
Grethe Bonde's ved huset købt i 1865

velser, og ordet skal så være blevet til bedemand.

Peder Rasmussen (Bonde) dør pludselig af astma den 20. april 1879 ifølge kirkebogen. Ved dødsfaldet er han opført som husmand.

Anders Jensen og Grethe Bonde's

Kun lidt over syv måneder går der efter Peder Rasmussen Bondes død, inden Anders Jensen nu 69 år og Grethe Bonde's på 52 år gifter sig med hinanden i Viby Kirke den 2. december 1879.

Om optakten hertil og deres ægteskab fortæller "Viby Sogns Historie" (bd. 2 side 223-24, her med moderne retskrivning):

Det er også ganske underholdende at stifte bekendtskab med overleveringen om Anders Skoufoged, og hvordan han kom i besiddelse af sin sidste brud. Hans rigtige navn var Anders

Jensen. Som Skoufoged for Viby Høskov kendte han her hvert træ. Han var meget akkurat og sagde "A er heis (ellers) ved andre folks sager som ved mine egne". Anders blev enkemand, og da han som sine mandlige medkristne godt ønskede at have kvindelig hjælp i huset, kiggede han sig om efter en ny kone. Hans øjne faldt da på kokekonen Grethe Bonde (udtalt Buens), der var enke efter Peter Bonde. Anders Skoufoged gik så en dag ind og besøgte Grethe. Da han drog af sted, glemte han med vilje sin stok; så havde han et ærinde en anden gang ... Det endte med bryllup. Grethe sagde senere om Anders, der var tilskrevet sit ophold på en ejendom ved Skanderborg Landevej, hvor han boede: "Han havde et godt Ophold og nogle gode klæder. Derfor tog a ham. Og når a kommer silde hjem med send, så er æ seng varm". Grethe havde god mad med sig hjem fra gilderne, hvor hun kokkererede. Hun holdt Anders i ørerne, så han ikke drak sig fuld. Engang han var til gilde, dansede han med flødeflasken i baglommen, så fløden sprøjtede op af flaskehalsen. Han gik med til alle begravelser, hvorfor det var med rette, han engang sagde: "Hvis alle dem, a haa fuld hen, kommer aa føller mæ hen, så blywer det streng for Grethe, for så kommer der manne". Hertil svarede Albrecht Nielsen: "Det ligfølle vild a sku nødig mæ i"; thi det blev jo de dødes genfærd, han så ville komme i følge med.

Kun en enkelt ting i fortællingen kan kontrolleres, nemlig at Grethe flytter ind hos Anders. Det er ikke rigtigt. Det er Grethe, der bor i huset ved Skanderborg Landevej, og Anders der flytter ind hos hende. Han er muligvis blevet boende i huset ved Væverlund efter Kirsten Danielsdatters død, og ved flytningen herfra må aftægtskontraktens bestemmelse om, at aftægten ved flytning skal afleveres på den nye bopæl, være trådt i kraft, da han flytter under 1½ mil. Fortællingen viser i øvrigt, at ægteskabet mellem Anders Jensen og Grethe Bonde var et fornuftsægteskab, som de tilsyneladende begge havde gavn af.

Ægteskabet kommer til at vare mere end 15 år. Anders dør den 9. maj 1895, 84 år gammel. *"Viby Sogns Historie"* fortsætter sin fortælling: *Anders Skoufogeds grav findes på Viby Kirkegård nær ved Carl Jacobsens hvilested. Som enke anden gang blev Grethe ved med at gå ud som køks til hun blev 80 år. Hun boede i det lille kønne hus ved landevejen, som hun arvede efter Anders. Det lå ved siden af smedjen, og bækken løb gennem hendes have, der var fuld af krokus og tulipaner, der i hin tid var sjældne blomster. Efter mandens død lod hun holde auktion. På denne solgte hun alt, selv en kalkkost uden børster. Hun solgte ligeledes billederne af begge sine afdøde mænd. Hertil sagde Søren Loft senere, at der var ingen, der havde haft sådan lignen af sine mænd som Grethe, thi hun solgte dem efter de var døde! Hun havde også foto-*

Kongevej 19 ca. 1914, erstatningen for huset købt i 1865

grafier af sin stedsøn og dennes kæreste. Grethe sagde, at de fik ikke hinanden, så hun kunne godt sælge fotografierne, hvilket også skete ved auktionen. [Resten fra *"Viby Sogns Historie!"* er beskrevet i artiklen *"Kvindelig i Viby"*].

Det ser ud til, at Grethe Bonde's har ryddet voldsomt op efter Anders' død, og det kunne være interessant at se auktionsdokumenterne. Det er der dog for nærværende ikke forsøgt på. Noget andet, der undrer, er de omtalte fotografier af stedsønnen, da der ikke er fundet oplysninger om, at nogen af Grethes mænd skulle have børn.

Det lille kønne hus ved landevejen omtales både ovenfor og i artiklen i anledning af Grethe Bonde's 80 års fødselsdag (se ovennævnte artikel), men her kommer hun ikke til at bo ret lang tid efter 80 års dagen. I forbindelse med udretningen og bebyggel-

*Høbjærgning på Væverlund 3. juli 1935
 Personerne der hviler ved en høstak er fra venstre:
 Laura Sønderskov, Hans Brahe Rasmussen,
 Jens Peter Rasmussen, stående Jens Sønderskov.
 Marken i baggrunden er "Høvænget".
 Hjemkørsel, kusen er Jens Sønderskov*

Aarhus Stiftstidende

sen af den senere Kongevej, får Grethes hus tillagt lidt jord foran, og murmester A.P. Gjerrild køber hus med grund ved købekontrakt den 6. marts 1908 for 4.100 kr., og brandforsikringen fortæller, at huset er nedbrudt 24. februar 1910. I stedet bliver byhuset Kongevej 19 opført på grunden.

Hvor Grethe Bonde's flytter hen er uklart. Hun dør først den 11. august 1920, 93 år gammel. Adressen ved dødsfaldet oplyses at være Stenkildevej, som ikke må forveksles med nuværende Stenkildevej, men var Ormslevvejs betegnelse på det tidspunkt.

Efterskrift:

På vores hjemmeside Vibylokalhistorie.dk er Vibys gårde, husmandssteder og gartnerier nu indført i opdateret form. Oplysningerne er udelukkende fakta, idet der dog for de oprindelige gårdes vedkommende også er indført summariske oplysninger om beboerne og deres familiemæssige relationer til beboerne på Vibys andre gårde.

Faktaoplysningerne om de to gårde Væverlund (oprindelig matr. nr. 74 og på hjemmesiden matr. nr. 4b) og Øster Ballegård (matr. nr. 36a) er brugt som udgangspunkt for fortællingerne om de to gårdes beboere, suppleret med oplysninger fra kirkebøger, folketællinger m.v., som er fundet på Rigsarkivets hjemmeside Sa.dk.

I Vibybogen 2008 og i Vibybogen 2010 har jeg skrevet artiklerne "De gamle Vibygårde" og "Husmænd og gartnere i Viby". Disse artikler fortæller om de oplysninger, der lå på den gamle hjemmeside, og som stort set er overført til den nye hjemmeside. Førstnævnte artikel har også omtaler af nogle af gårdenes historie. ■

Grethe Strand

Da der blev skrevet rockhistorie i Viby

Gennem 35 år var adressen Haraldsgade 27 i Viby helt central i det danske musikliv. Her havde pladeselskabet "Genlyd Grammofon" og musikstudiet "Feed Back" til huse. Musikfolk fra hele landet strømmede til, og de fleste kendte danske musiknavne har på et eller andet tidspunkt været forbi adressen i Viby.

Det hele begyndte i 1971, da tre unge mænd fra Skjern købte huset. De nybyggede husejere var brødrene Jens og Peter A.G. Nielsen og Jacob Riis-Olsen, og som mange andre unge mennesker på det tidspunkt, oprettede de et kollektiv.

De to brødre Jens og Peter havde meget tidligt en drøm om at lave musik.

Familien boede i den tidligere firfløjede dommergård i Skjern, og her fik drengene lov til at spille deres pigtrådsmusik, uden at det kunne

genere nogen, da gården lå lidt udenfor byen.

Alle deres penge selv konfirmationspengene investerede de i nye instrumenter.

Those Gnags

De kaldte deres band "Those Gnags". Ordet Gnags skulle i engelsk undersættelse betyde en slags gnækken. For at vise, at dette band var noget helt specielt, satte de "Those" foran, da alle andre musikgrupper satte et "The" foran deres bandnavn. I 1967 blev bandets navn dog forkortet til Gnags.

Bandet talte fire medlemmer: En rytmegitarist, en forsanger og bassist, en singleguitarist og en trommeslager. Der blev lavet et smart logo, og bandet fik oven i købet kontor og telefonnummer på Dommergården

Da kravet til instrumenternes lyd og holdbarhed steg konstant, skulle de til stadighed udskiftes og fornyes, derfor solgte Jens, som på det

Those Gnags 1966

tidspunkt var blevet 16 år, sin hest, Palle, for at få et nyt trommesæt.

Those Gnags havde deres debut i december måned 1966. Brødrenes morfar, som var boghandler i byen, havde ryddet sit ene udstillingsvindue for litteratur til fordel for den levende musik. Det vakte en del opsigt, da nogle ret nervøse drenge med deres instrumenter træder ud bag det tomme vindue og begynder at spille. Folk stimler sammen foran boghandelen, og det skaber faktisk et mindre trafik kaos.

Rygtet om bandets succes spredtes hurtigt, og snart har de fået jobs i flere ungdomsklubber.

Et andet tidligt engagement var i den lokale husmoderforening.

Der skulle holdes husmoderdag i Skjern, og foreningens medlemmer ville glæde sig til en svingom til noget dejlig musik. Man havde hørt, at disse unge mennesker spillede godt og for en billig penge. Så Those Gnags blev hyret til opgaven. Man forhandlede sig til et beløb på 35 kr. Da Those Gnags have givet tre numre, kom

forkvinden for foreningen farende og spurgte, om det var 35 kr., de var blevet enige om, og det var det jo." Så får I 50 kr.", sagde damen, "men så skal I også holde op lige med det samme"

De initiativrige brødre skabte også et fristed for de unge i Skjern. I den ene af dommergårdens fire fløje blev bygget om til "Gnags Dancing". Man sad på gamle vinkasser og dansede på sandede gulvbrædder. Der var åbent i den gamle dommergård hver søndag eftermiddag. Entre 3,00 kr.

I 1968 skulle der afholdes DM i beatmusik, og de fire drenge fra Skjern og Tarm, Peter A. G. Nielsen, Sven Fenger, Jacob Riis-Olsen og Jens G. Nielsen drog mod Holstebro, hvor konkurrencen skulle finde sted. Bandet blev fulgte af tre busser fyldt med loyale fans.

Haraldsgade 27 ca. 1975

FOTO TORBEN BILLE

Alle disse mennesker havde Gnags lokket med ved at kalde turen "Magical Mystery Tour", og de havde tilmed uddelt gratis busbilletter til Holstebro. Det viste sig, at navnet for udflugten var meget rammende. Mystisk var det, at Gnags slet ikke fik en placering, selvom tre busfulde fans havde stemt på dem som vindere af DM. Efter lidt ringen frem og tilbage fik Gnags' manager ordnet tingene, og Gnags kom videre til finalen om danmarksmesterskabet i beatmusik i 1968, som blev afviklet i Box 72 i Frederiksgade i Århus. Det endte med, at Gnags delte førstepladsen med et lokalt århusiansk orkester, og dette banede vejen for indspilningen af deres første single, der bestod af to engelsksprogede kompositioner skrevet af Jacob Riis-Nielsen: "Eyes and ears" og "I can't talk about it now".

Singlen blev indspillet i Jyllands eneste daværende pladestudio, Jacks Records i Nykøbing Mors. Der var desværre for bandet ikke meget salg i den plade.

Gnags foran tour-bussen 1980

Gnags i august 1973, Fra venstre Peter A.G., Jens Nielsen, Jacob Riis Olsen og Ivan Oehlensclager FOTO ERIK PETERSEN

Under indflydelse af tidens danske beatmusik, ikke mindst Alrune Rod, begyndte bandet at synge på dansk.

I 1970 begiver bandet sig til Thylejren, hvor de spiller marathonrock på Thylejrens lille scene. De medvirker også i filmen om Thylejren: "Skæve dage i Thy" (1971).

Haraldsgade 27

Efter opholdet i Thylejren køber brødrene huset i Haraldsgade 27, som er bygget i 1910.

Bygningen er på 80 kvm. med et boligareal på 128 kvm, hvoraf 71 kvm er kælder. Boligen har 5 værelser. I begyndelsen bor der 10-12 unge mennesker og to hunde i huset.

I begyndelsen af 70'erne var det meget beklageligt at indspille plader. Da bandets medlemmer var fornuftige og økonomisk bevidste

Selskabets logo og et kig i interiøret på Feedback Studio, Haraldsgade 27

vestjyder, faldt det dem naturligt at etablere deres eget studie.

Da gruppen i 1974 var færdige med at indspille deres 2. album " Del af en ring", var ingen interesserede i at udgive den. Derfor stiftede musikkollektivet deres eget pladeselskab, som kom til at hedde Genlyd Grammofon.

Feedback Studio

I januar 1976 var Gnags klar til at indspille deres 3. plade med titlen " Det er det". Det foregik i øvelokalet hjemme i Haraldsgade, hvor de brugte den samme primitive teknik, som The Beatles anvendte først i 60'erne. Da Feedback-studiet på dette tidspunkt kun rådede over to almindelige spolebåndoptagere hver med to spor, indebar det, at man først indspillede rytmegruppen samlet på den første

båndoptager, hvorefter musikken blev spillet over på den anden båndoptager, hvor der samtidig tilføjedes flere instrumenter samt vokal. Dermed var der ikke mulighed for efterfølgende mixning.

I et interview med musikbladet MM udtalte Gnags: "Vi ville selv have check på de ting, der skete. Der var ikke nogen, der skulle spinde klingende mønt på vores arbejde".

De unge vestjyder kastede sig selv ud i forretningslivet og fik hen ad vejen lavet fornuftige aftaler med distributører. De prøvede sig frem og fik efterhånden indsigt i det skattetekniske og forretningsmæssige.

I begyndelsen havde Genlyd bare et skrivebord i kollektivets fællesstue, men snart voksede pladeselskabet. Der blev ansat folk og Gnags købte et hus mere i Haraldsgade.

Med ”hunden” gennem byen

Inspirationen til mange af Gnags sangtekster stammer fra Peter A.G.'s traveture gennem byen. Han siger selv: ” Jeg gik utallige ture. Jeg noterede mine indtryk eller tanker op på et stykke foldet A4 papir eller inde i hovedet, men det var lige så meget stemninger, jeg ledte efter på mine gåture. Det er sådan alle disse sange er blevet til. Jeg har gået tur , ligesom jægere og samlere har gjort, med håbet om at finde frem til et bytte”.

Med sangen ” De strejker hende på møllen” fra pladen ” Er du hjemme i aften”(1978) synges der iflg. Peter A.G. om en fabrik i Viby, hvor nogle af Gnags-medlemmerne havde arbejde. En af vennerne, der kørte gaffeltruck, blev fyret, fordi han begyndte pauserne et kvarter før alle andre. Han skulle lave kaffe.

*De strejker hende på møllen
Nu for anden dag i træk
Og kampen bli'r vist længere
Og hårdere end som så
Arbejderne står fast
Og ikke så meget som en søk
Bli'r flyttet før de sejrer
Det kan jeg godt forstå.*

(1 vers ud af 5)

Peter A.G. nåede på en af sine mange gåture ud til Rosenhøj. Sangen i ”Bill og Benn” er en beskrivelse af, hvordan der var i Rosenhøj den dag:

*Her er historien om familien
Ude fra Rosenhøj
Som en dag fik en god ide
En drøm af duftende syrener
kom i joggingtøj
og banked' på og spurgte: hva' nu hvis vi
flyttede bordene ned på plænen
og tog kaffekopperne med
og nogle stole*

*Mon der er nogen der vil spille krocket
Mon der så var nogen der ville spille kort
Mon der så var nogen der ville spille backgammon
Med Bill og Ben?*

(1 vers af 3)

Album som ”Burhøns”, ”Safari”, ”X”, ”Plads til begejstring”, ”Har de puttet noget i kaffen?” og ikke mindst ”Mr. Swing King” anbragte bandet blandt de mest sælgende i 80'erne på linje med Thomas Helmig og Anne Linnet.

Feedback Studiet voksede også, og udstyret blev mere og mere omfattende. Andre musikere kom til og begyndte også at lave indspilninger i studiet. Det krævede dog, at Gnags var hjemme, fordi de altid havde alt udstyret med, når de var på turne.

I 1977 - 78 blev Gnags' gamle øvelokale med æggebakker på væggene ombygget til et topprofessionelt studie. Efter amerikansk forbillede blev det udstyret med ophængte gummivægge, støddæmpet gulv og en 24 spors båndoptager. På grund af jernbanen i baghaven, blev der ikke gået på kompromis med lydisoleringen.

Afrikasangen 1986, mixerrummet med Tom Rønlov Andersen

En ny stor lydpuvt kom til i begyndelsen af 80'erne, og på det tidspunkt var studiet i brug døgnet rundt.

Via "dynamoerne" i Viby fik Århus efterhånden sit helt eget musikmiljø med oplæring af dygtige lydfolk, teknikere og udvikling af scenegrej, lys- og lydudstyr.

Feedback trak stort set alle danske musikere til Viby de næste 20 år. Det lykkedes dog aldrig at lokke Kim Larsen til Viby.

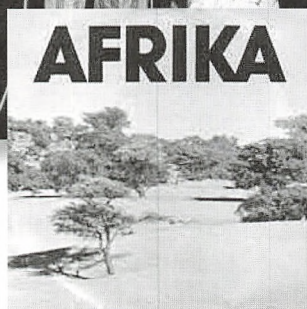
Fra midten af 80'erne og frem til midten af 90'erne havde Feedback sin storhedstid. Der blev i perioder arbejdet i toholdsskift, og 4 faste studieteknikere samt 2-3- løst ansatte passede de mange kunder. Berømte danske kunstnere som Thomas Helmig, Søs Fenger, Henning Stærk, Lis Sørensen, Poul Krebs og Johnny Madsen fik alle produceret plader i FeedBack studiet.

Et udvalg af Gnags' pladeudgivelser

Nogle af aktørerne på Afrikasangen

Afrika

I 1985 blev Afrika støttepladen indspillet i Feedback studiet. Optagelserne, som kun varede en uge, foregik således at Nanna, Kim Sagild og nogle Gnagsmedlemmer var i studiet for at indspille den instrumentale del. Derefter var der vokalindspilninger. Det skete under en hedebølge, og da der ikke var aircondition, må det have været en meget varm” fornøjelse”.

I den uge var følgende sangere på besøg i Haraldsgade: Thomas Helmig, Anne Dorte Michelsen, Leif Sylvester, Flemming Bamse Jørgensen, Sanne Salomonsen, Lis Sørensen, Michael Falch, Steffen Brandt, Elisabeth, CV Jørgensen, Nanna, Henning Stærk, Mona Larsen, Lisa Dandanell, Michael Elo, Allan Mortensen, Lars Muhl, Lars H.U.G., Gitte Naur,

Maria Bergman, Søs Fenger, Frede Fup, Donna Codogan, Henrik Strube, Mek Pek og selvfølgelig Peter A.G.

Kollektivt

Alt omkring Gnags kørte kollektivt, og medlemmerne skulle være enige, når der blev taget beslutninger eller foretaget investeringer som f.eks. købet af en ny mixerpult til 1,5 mil kr. i 1988.

Alt, hvad Gnags tjente i de første år, gik i en fælles kasse. Hvert orkestermedlem fik derefter udbetalt 2000 kr. om måneden. Resten blev investeret i fællesskabet, og her blev studieudstyr prioritet meget højt.

Gnags har siden debutalbummet “På vej” i 1975 udgivet 25 albums, heraf er 21 studiealbums, 2 live-, 4 opsamlings- og 6 singleplader.

Interiør Feedback Studio, Haraldsgade 27

Den sidste plade hed, ”Legepladsen”, og blev udsendt fra ”Genlyd” i 2008.

Ud over at have indspillet plader har Gnags også spillet på mange af de store festivaller.

De har f.eks. spillet 12 gange på Roskildefestivalen, og har altid haft ry for at være et af landets bedste livebands.

De fleste danskere har nok hørt og kan synge med på Gnagsnumre som: ”Vilde kaniner”, ”Den dejligste morgen” eller ”Mr. Swing King”.

I 1990'erne blev studieteknikken digital, og kravene til et godt studie ændrede sig. Alle kunne nu indspilles derhjemme med en computer, og det gik ned ad bakke for de professionelle studier.

Jacob Riis, som havde købt studiet i 1999, måtte derfor lukke Feedback studiet i 2011, og dermed sluttede en æra i dansk musik.

1. februar 2011 trækkes stikket på 40 års mu-

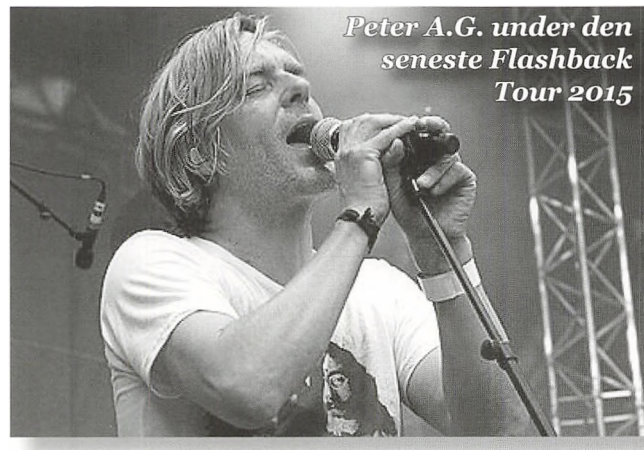
sikhistorie. Haraldsgade 27 sættes til salg, og en psykologpraksis flytter ind.

En stor del af det gamle grej fra studiet blev overtaget af Magnus Vad, som startede sit eget mini Feedback op i Jægergårdsgade. Her har han sammen med nogle af de andre fra det gamle studie, startet et nyt studiefællesskab, og han fortæller, at det går rigtig godt.

Den Gamle By hjemtog i 2011 enkelte genstande, deriblandt en indspilningsplan og en kontorstol fra mixerrummet, som nu kan ses i Aarhus rocks - udstillingen.

Feedback Studiet i Haraldsgade 27 er væk, men Gnags lever videre. I 2015 har de rejst land og rige rundt på deres ”Flashback Tour 2015”, og de har fra den 22.maj – 29.august givet 26 koncerter, hvor de har præsenteret alle hits fra Gnags’ lange karriere. ■

KILDER: ”DEN GAMLE BY”

Peter A.G. under den seneste Flashback Tour 2015

Steen Juul

Viby Træskofabrik

I slutningen af 1800-tallet og langt ind i det næste århundrede, var Viby kun en lille landsby, hvor størsteparten af indbyggerne var beskæftiget ved landbruget. For langt de fleste var det daglige fodtøj træsko.

Det gjaldt også for børnene. I Viby Skole havde man hylder til træsko. Børnene havde hjemmesko med, som man skiftede til, når man var inden døre.

Indtil den industrielle fremstilling af træsko begyndte omkring 1898, blev de fremstillet i hånden og helt igennem af træ. Dog var man, fra 1880'erne, begyndt at lave overdelen delvis af læder.

Bøgetræ var det bedste materiale, men nogle træskomænd brugte el, fordi det var lettere at skære og bore i. Elletræsko var gode til dans, men til arbejdsbrug duede de ikke. De blev for hurtigt slidt op, og tillige blev man drivvåd om fødderne, når man gik med dem i regnvejrs eller

dug. El og pil kunne anvendes til lette sommertræsko for aftægtsfolk, men til vinterbrug og hårdt slid, var de ikke hensigtsmæssige.

Baggrund.

I november 1899 købte et konsortium bestående af gartner Gustaf Birkefeldt, kaptajn Springborg og overretssagfører Fr. Bayer en gård, matr. nr. 21, af gårdejer Anders Andersen, kaldet Anders Spillemand. Gårdens jorder på ca. 40 tdr. land, havde den sædvanlige langstrakte form, fra gårdens bygninger ved Nordbyvej ud mod Alderslyst. Det oprindelige formål med købet var at stykke jorden ud i småparceller og desuden at opføre et teglværk, da der fandtes ler på grunden. Købesummen lød på 36.000 kr.

Det samme konsortium havde også købt Møgelø, der ligger i Julsø med udsigt til Himmelbjerget, med det formål at skabe et udflugtssted med restaurant og anløbsbro til turistbådene. Her ude traf Birkefeldt en dag nogle træskoarbejdere fra Ry og faldt i snak med dem.

Viby Træskofabrik 1920. Direktør og medarbejdere fotograferet foran fabrikken på Nordbyvej, navne ukendte.

De arbejdede på Ry Træskofabrik og denne sommer i år 1900, havde de haft nogle besværlige overenskomstforhandlinger med fabriksejeren Van Deurs, som resulterede i lock-out af samtlige arbejdere. Et af stridspunkterne var arbejdernes krav om en arbejdsdag på 10 timer. Van Deurs hævdede senere, at han fremover kun ville beskæftige uorganiseret arbejdskraft på sin fabrik.

Samtalen med træskomændene gav Birkefeldt den idé, at man kunne bruge den netop købte gårds bygninger til at starte en træskofabrik. Da der ikke var langt fra tanke til handling, traf han aftale med næsten hele Ry fabrikkens træskomænd, gennem deres fagforeningsmand, Michaelsen, om at flytte til Viby og arbejde der. Michaelsen blev endog ansat som arbejdsleder.

Interiør fra fabrikken, her ses omtalte drivaksel. På begge billeder ses endvidere, at overskæg var tidens mode !

Det drejede sig om 16 mand og deres familier. I første omgang skulle arbejderne bo på nyindrettede værelser i stuehuset og spise på pensionat. Familierne måtte blive i Ry, indtil der blev fundet eller opført nye boliger til dem. Hos bønderne i Viby var man ikke glad ved denne udvikling. Viby bliver en stoderby, sagde en gårdmand. Den opfattelse at alle, der ikke selv ejede hart-

korn, før eller siden ville falde det offentlige til byrde, sad fra gammel tid fast. Tiden skulle vise, at træskoarbejderne og deres familier ikke kom til at falde kommunen til byrde.

Træskofabrikken.

Derefter kom der fart i ombygningen af gården. Med en tilbygning til fabrikkens dampmaskine

Træskofabrikken 1920

Ovenstående er sammensat af et hjørne af et postkort fra ca. 1920 og et kort fra samme periode.

og en firkantet dampskorsten, som den første af slagsen i Viby. Langs med Nordbyvej blev der opført en ca. 34 meter lang fabriksbygning (ca.

der hvor Føtex har sin P-plads i dag). Virksomheden startede produktionen i september 1901. Anmeldelsen i 1901 til handelsregisteret lyder:

Det bekendtgjøres herved, at det for mig er anmeldt, at Aktieselskabet "Viby Træskofabrik" er stiftet ved Vedtægter af 15de April 1901 med det Formaal at drive Fabriksdrift i Viby. Bestyrelsen bestaar af Kaptajn Eduard Frederik Ludvig Springborg af Aarhus, Gaardejer og Amdsraadsmedlem Niels Laursen Møller af Viby og Gaardejer Hans Olesen af Koldt. To af disse tegne i Forening Firmaet. Forretningsfører Chr. Back har

Prokura. Aktiekapitalen udgjør 40.000 Kr., fordelt paa 40 Aktier á 1000 Kr., lydende paa Navn; 20 pCt. af Aktiekapitalen er indbetalt, 40 pCt. indbetales 1ste September d. A. og Resten 11te December d. A. Bekjendtgjørelse til Medlemmerne skal ikke ske i nogen offentlig Tidende.

*Ning Herreds Kontor,
Aarhus, den 17de juli 1901.
Lund.*

Det eneste kendskab vi har til indretningen af fabriksbygningen stammer fra en gammel Vibydreng, Karl Bock, der fortæller:

Ud mod Nordbyvej var der et kæmpelager af træstammer, og på hjørnet lå en kæmpebygning ned ad Nordbyvej, det var træskofabrikken.

Efter lagerpladsen med træstammer kom kedelhuset med en høj skorsten, og inde i kedelhuset var anbragt en stor dampmaskine, som leverede kraft til hele fabrikken. Det var imponerende at se. Ved loftet i den ene side af bygningen gik der en gennemgående jernaksel i trælejer, og på denne aksel var der påskruet talrige remskiver i træ, hvorfra remme så gik ned til de forskellige træbearbejdningsmaskiner.

Arbejdsdagen var lang i disse tider. Overenskomsten mellem Aktieselskabet Viby Træskofabrik og Dansk Træarbejderforbund fra 1908 siger i §1 om arbejdsregler:

Den normale arbejdstid er fra kl. 6 morgen til kl. 6 aften med 1/2 time frokost og 1 1/2 time middagsspisetid. Arbejdstiden i tiden fra kl. 6 til 8 aften regnes for overarbejde og betales med et tillæg af 50 pct. Arbejdstiden efter kl. 8 aften regnes for natarbejde og betales dette samt helligdagsarbejde med et tillæg af 100 pct.

Branden.

Den 8. februar 1903 udbrød der brand i fabrikkens skorsten. Om den skriver Aarhus Amtstidende fra 9. feb. 1903:

Træskofabrikens gård og et hus nedbrændte. To gårde stærkt truede.

I lørdags aftes ved 6 tiden kom der mange forskellige ilbud her til Aarhus om, at der var en stor brand i Viby, og når man enten med toget eller ad landevej tog derud, fik man indtryk af, at rygterne ikke havde overdrevet. Himlen var glorød vidt omkring, og op over den nederste del af byen strakte luerne deres tunger. Det så ud som om det meste af byen var i brand.

Den frygtelige illumination satte Oddertogets passagerer i stor bevægelse, de rejste videre med den mening, at ulykken var meget større, end den i virkeligheden var. Fra Holmevejen kunne man ikke se hele brandstedet, men ilden steg op og blev synlig over de foran liggende huse og gav det hele syn af et ildsprudlende bjerg. En prægtig illumination var det mod den mørke aftenhimmel.

Samme bygninger i brand omkring 1960

Bygningerne hvor Træskofabrikken holdt til, dette foto dog fra ca. 1960, hvor Viby Savværk forlængst havde overtaget ejendommen

Som sådan betragtedes det dog ikke i Viby, og der var situationen også alvorlig nok. Ilden var opstået kl. 5 3/4 ved, at der var gået ild i soden i træskofabrikkens skorsten, og en sodkage var derfra fløjet over og havde antændt stråtaget på en af lagerbygningerne, som bestod i de fire længer, der tidligere har udgjort Anders Andersens gård. Så snart dette opdagedes, satte fabrikkens fyrbøder imidlertid en stige til og kravlede op på taget, hvor han søgte at banke ilden ud, for derefter at stikke en trøje i hullet. Man troede så, at den historie var klaret, og en mand gik nu op indvendig på loftet for at forvise sig om, at der ikke var mere ild. Da brændte det stærkt i taget, og ikke 10 minutter efter var der ild i alle fire længer.

Det blæste nemlig stærkt, og fra det først antændte hus, hvori der både var beboelse og lager, kunne ilden snart fare rundt, i stråtagene og det øvrige brændbare materiale. Branden havde dermed antaget et så stort omfang, at der blev fare for både Jens Peter Jensens gård, der kun ligger 15 - 20 alen fra træskofabrikkens gård, og tillige for Mikkel Jakobsens gård, der ligger noget nedenfor.

Der var nemlig også gået ild i et hus, som tilhørte gårdejer Søren Loft, og som lå mellem den brændende gård og Mikkel Jakobsens. Under de forhold anså træskofabrikkens direktør, Bach, det for rigtigst at tilkalde Aarhus Brandvæsen, og efter pr. telefon at have besørget dette, sørgede

man for at redde, hvad reddes kunne. I det hus, hvor ilden var opstået, boede direktøren, en modelmester, en renser og en kusk. Af disse fik direktøren sit indbo reddet, hvorimod det brændte for de andre; men muligvis de også har hjulpet direktøren at redde, før de reddede for sig selv. Alle havde imidlertid assureret. Det samme var tilfældet med det par gamle folk, Rasmus Pedersen og hustru, der beboede den ene halvdel af Søren Loft's gamle hus, medens den anden halvdel var indrettet til mejeri. Fra dette hus fik man meget reddet, og de gamle kom da også ud i god behold. Imidlertid kom Viby Sprøjte til stede og kort efter sprøjten fra Holme. Denne sidste blev placeret ved Mikkell Jakobsens gård for om muligt at redde den, hvilket syntes vanskeligt, eftersom det regnede med gnister ned over den.

Kreaturene såvel som hos I.P.Jensen var slupne løs og stod og skuttede sig udenfor gården, men luntede siden af videre ud over markerne.

Imidlertid var der kommet en mængde folk til stede, og man tog fat på at slukke, så godt det lod sig gøre med de for hånden værende redskaber. For at forebygge antændelser i I.P.Jensens gård, blev der placeret våde lagener, en mand og to spande over det ene hushjørne; en gang imellem stak manden næsen frem over hushjørnet, men trak den hurtigt til sig igen. Der var ingen ren luft deroppe. Forøvrigt blev der ikke megen brug for ham, vinden bar ilden lige uden om hushjørnet.

Ved 7 1/2 tiden kom Aarhus Brandvæsen under anførsel af skorstensfejer Jensen og ryddede svært op i tingene. De raske brandsvende trampede om i ilden og pumpede væk på den uden at lade sig genere hverken af gnister eller røg. Da det så samtidig begyndte at regne, var faren forbi; men der måtte dog holdes vagt hele natten.

Branden angreb altså ikke i mindste måde selve træskofabrikken, hvis maskiner er installeret i en særlig bygning, og virksomheden, der beskæftiger 16 mand, kan fortsætte uforandret. Og i rent pekuniær henseende kan fabrikkens aktionærer vist heller ikke beklage sig. Den gamle gård var forsikret i Landbygningernes Brandforsikring for 14.000 kr. og lageret for

5.000 kr. Det gamle hus, der tilhørte S. Loft, var forsikret hos Wistoft for 1.200 kr.

I går var der almindelig folkevandring til brandstedet, særlig en mængde aarhusianere betragtede det som en herlig søndagsfornøjelse at spanke rundt mellem de forkullede ruiner.

Produktion.

Vi kender ikke meget til produktionen fra de første år og under 1. Verdenskrig. Først for året 1919 har vi en kopi af:

Indberetning om produktionen fra A/S Viby Træskofabrik.

Antal arbejdere: Voksne mænd: 15

Træskobunde: produceret 75.300 par til anslået værdi 126.000 kr.

Anvendt råstoffer: ca. 900 kubikmeter bøgetræ.

Anmærkninger: Denne fabrik kan producere 125.000 par træsko, men har i dette år haft meget vanskelige arbejdsforhold, samt maskinskade som betød 1 md. standsning. Den er filial af vort selskab.

Underskrevet A/S De Forenede Træskofabriker.

For næste år lyder det:

Indberetning om produktionen fra A/S De Forenede Træskofabriker i Aaret fra 1 jan. 1920 til 31 dec. 1920.

Viby: Standset.

Som tidligere nævnt var det især gummifodtøjet, der udkonkurrerede træskoene; men også ændringen i samfundet fra landbrug til industri med deraf følgende større byer, var en væsentlig faktor til faldet i træskosalget.

Fabrikken lukker.

Efter ca. 18 år, fra 1901 til 1919, lukker fabrikken og bliver opkøbt af Viby Savværk.

Med hensyn til familierne fra Ry, viser en kommunal folketælling i Viby fra november 1918, at disse stadig boede i byen, både som lejere og i egen bolig. At de skulle komme til at ligge kommunen til byrde, som man frygtede i 1901, skete ikke, snarere tværtimod. ■

Kilder:

Bente Klercke Rasmussens optegnelser

Jens Juuls erindringer

Viby Sogns Historie 1942

Karl Bock (Årsskrift 1998).

Vi ved kun det om Viby som I fortæller os.

En meget stor del af den viden om Vibys historie, som vi har samlet på Viby lokalhistoriske Arkiv, har vi fået gennem materiale, som folk i Viby har stillet til rådighed for arkivet. Det gælder billeder, dokumenter og andet materiale, som har en historie at fortælle.

Derfor:

Når I rydder op på loftet, i pulterrum eller andre gemmer, eller når et dødsbo skal gennemgås – så tænk på os og på bevaringen af Vibys historie.

Materialer kan enten gives som gave til arkivet, eller I kan lade os scanne materialet og selv beholde det originale materiale.

I kan aflevere materiale til arkivet på Skanderborgvej 170 – Viby Bibliotek - i kælderen(indgang i gavlen) i vores åbningstid mandage kl. 15.30 – 17.30 eller kontakte os på Tlf.: 8940 9565 eller mail vibylok@gmail.com

Vi er også interesserede i nyere billeder, og vi kan også scanne dias ind.

Husk:

Hvad der smides væk, vil for altid være tabt for eftertiden.

fra **Arkivskuffen.. 1900**

Aarhus Stiftstidende 9. september 1900.

En Arbejderby i Viby.

Et konsortium, bestående af Overretssagfører Bayer, Proprietær Birkefeldt og Konditor Rozzi har i foraaet købt A. Andersens Gaard i Viby i den hensigt paa nogle af Jordene, som ligge langs hovedlandevejen, at skabe en række gode moderne, pyntelige Arbejderboliger.

En af disse dobbelte Arbejderboliger er allerede fuldt færdig, paa en anden er taget rejst, og derefter fortsættes Arbejdet saaledes at der inden Aarets Udløb er bygget syv.

Vi havde i Gaar Lejlighed til at se dette Anlæg, der stiler mod at blive en hel Arbejderby.

Har man passeret gennem Viby By, ligger straks paa højre haand det første færdige hus. Arkitekt Rühnell (?) har givet Tegning til det, og har megen Ære saavel af dets Stilfulde utseende som dets hensigtsmæssige Indretning. Stilen er gotisk, det grøn- og rødmaalede Træværk gør det ligesaa livligt som pynteligt Indtryk. Med sin fri Beliggenhed, med haveanlæg foran og paa siderne vækker huset nærmest forestilling om at være en privat Villa.

Huset er en Dobbelt-Ejendom med 4 Tre-Værelses-Lejligheder i 2 Etager, Stuerne ere luftige og store, de brede Vinduer giver rig Adgang for lys og Luft. I hver Lejlighed er installeret et centralvarmeapparat til Opvarmning af hele Lejligheden og desuden forsynet med moderne Kogeindretning. I køknerne er anbragt en fiks Trykpumpe over Vadsken, som let og bekvemt tilfører Lejligheden klart og koldt kildevand. I kælderne er Vaske- og Brændselsrum samt Høsehus, og bag Huset er et stort Stykke Havejord.

Til hver Dobbeltvejendom hører 1750 kvadratalen Jord.

Det er konsortiets Mening at sælge disse Huse til Arbejdere og mindre Forretningsdrivende fra Aarhus, som kan bo udenfor Byen, og i den hensigt stiller det saavel udbetalingen som Afdragsvilkaarene megte lempeligt. Prisen for hver enkelt Hus er 6000 kr., Udbetalingen er 10 pCt, af denne Sum og Afdragene 50 kr. i hver følgende Termin, Konsortiet ordner Prioritetsforholdene for Ejerne.

fra **Arkivskuffen.. 1915**

Aarhus Stiftstidende 28. oktober 1915

I Havebyen "Alderslyst", Viby

er 2 Lejligheder til Leje straks; der et indlagt Gas, Vand og elektrisk Lys, og der hører til Ejendommen en større Have. Smuk Beliggenhed nær begge Jernbanestationerne og Bilruten Viby Aarhus_ Passende for Pensionister eller ældre folk, som ønsker at bo i smukke og rolige Omgivelser, Leje for hver Lejlighed 190 Kr. aarlig. Man behøver at henvende sig til til. G. Birkefeldt, Vibv J.

fra **Arkivskuffen.. 1952**

HØSKOVENS KØUDSALG

Ormslevvej 121 - Tlf. Viby 682

Som sædvanlig fører vi kun lurmærkede Grise. Derfor kan De være sikker paa, at Julestegen herfra bliver helt, som den skal være.

Bestilling paa hjemmelavet Postej, Sylte, samt hjemmelavet Medister modtages.

Fin, fin Salami og Flæskerullepølse samt alt i Paalæg.

Smørrebrød til forskellige Priser paa Bestilling.

*Juleannonce
Forstadsavisen
12. december
1952*

Kurt Boch Andersen

Skrald i Eskelunden

Historien om affaldsanlægget i Eskelunden er en Viby-historie, fordi anlægget blev opført i den gamle Viby Kommune, men det er også en Århus-historie, fordi det var Århus Kommune, som opførte anlægget. Få år efter opførelsen af anlægget indgik Viby og Århus kommuner en aftale, så skraldet fra Viby også endte på Eskelunden. Herefter er det en fælles historie frem til i dag.

For flere hundrede år siden smed man bare affaldet på møddingen, hvis man boede på landet og ud i gaderne, hvis man boede i byen. Da stanken og sølet i gaderne efterhånden gjorde det ulideligt at færdes, ændrede man taktik og samlede affaldet sammen og smed det hele på en losseplads uden for byen. Den hestetrukne affaldsvogn gjorde holdt forskellige steder i byen, og kuskene gjorde opmærksom på sin tilstedeværelse ved at larme med en skralde, deraf

det senere navn skraldemand. Der var mange gener forbundet med denne form for affaldshåndtering. Det tiltrak rotter i massevis, som også generede de omkringboende, det stank fra lossepladsen, og i blæsevejr fløj det lettere affald rundt i omegnen. Ud over det var der også et væld af fluer, og der skete udsivning i bække og søer (grundvandet bekymrede man sig endnu ikke om).

Forbrændingsanlægget.

I Århus lå lossepladsen fra 1912 i Mølleengen, delvis på arealer, som Århus Kommune havde fået indlemmet i kommunen ved, at Viby havde afstået dem i 1873. Disse arealer ejedes imidlertid af DSB, og de opsgav lejemålet med Århus Kommune til udgangen af 1928, men Århus fik det forlænget til 1933. Der skulle nu findes en anden løsning. Man overvejede at sejle affaldet på pramme 15 km ud i bugten og dumpe det der, og man overvejede, at transportere det med Hammelbanen til en ny losseplads ved Galten.

Forbrændingsanlægget på havnen i Århus. Nederst i billedet ses et par hestetrukne skraldevogne.

Løsningen blev imidlertid, at man byggede et forbrændingsanlæg på havnen, hvor Jægergårdsgade ender. Som det ses på billedet, var det et anlæg af store dimensioner. Affaldsvognene sammen med hestene blev i en elevator hejset op til toppen af bygningen, hvorefter affaldet blev dumpet ned i en skakt og brændt i anlægget. Det meste af slagterne kunne bruges som

fyld ved anlæggelsen af nye veje, som der blev anlagt mange af i de år.

Forbrændingsovnen skulle op på en temperatur på 1000 grader, men under besættelsen faldt affaldsmængden, da folk anvendte mere af det, som tidligere var blevet smidt ud. For at holde temperaturen måtte man tilsætte brændsel, og det var mest de dårlige danske brunkul. Dette sled meget på anlægget, og allerede først i 1950'erne var anlægget slidt op. Desuden betød udgifterne til brændsel, at anlægget ikke længere var rentabelt. Det havde været et stort skridt fremad, at man var gået fra deponering på lossepladser til forbrænding, men nu måtte der igen findes en ny løsning.

Anlægget i Eskelunden.

Århus Kommune havde efter krigen erhvervet gården Eskelund og husmandsstedet Engdal, og Jens Juul skriver, at Århus gerne ville have brugt arealet som nødlosseplads, indtil et andet anlæg stod færdigt. Dette modsatte Viby Sogneråd sig, så der måtte findes en anden løsning.

Man besluttede sig så til at gå over til en endnu mere avanceret affaldsbehandling, nemlig sortering og delvist genbrug samt kompostering af resten af affaldet.

Efter aftale med Viby Kommune blev der planlagt et nyt renovationsværk på grunden ved Eskelunden, og den 1. november 1955 fik man tilladelse af Indenrigs- og Boligministeriet til op-

Indkørsel til anlægget med gården Eskelund til venstre.

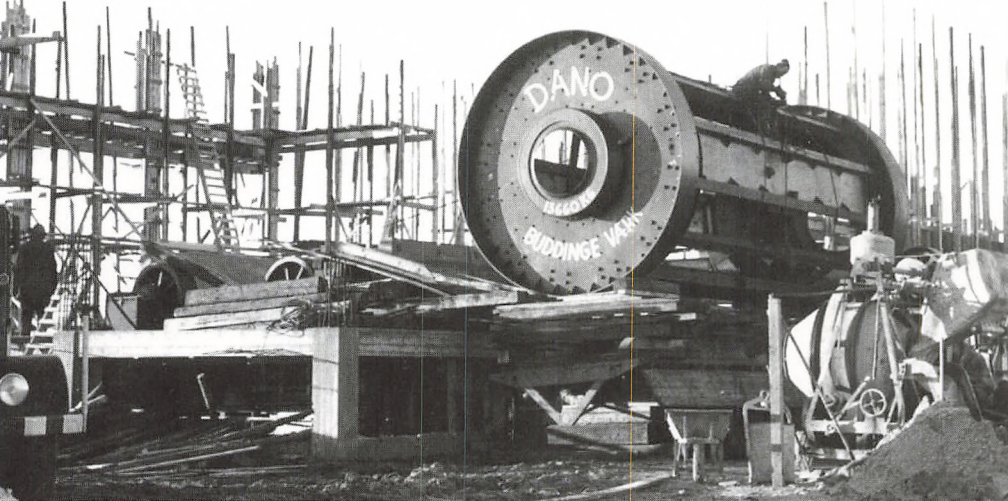
førelse af værket, og i foråret 1957 kunne værket tages i brug. Selv om anlægget i Eskelunden synes noget mindre end "kolossen" på havnen, havde det en noget højere kapacitet. Forbrændingsanlægget kunne tage omkring 20.000 tons affald om året, mens Eskelunden fra starten havde en kapacitet på 37.000 tons.

Anlægget fungerede efter DANO-metoden, og det betød, at omkring 80 % af affaldet blev lavet til kompost.

Med skraldet gennem anlægget.

Vi vil nu følge affaldets gang gennem anlægget, som det er vist på luftfotoet. Ved den gavlf af modtagebygningen, som ikke ses på fotoet, blev affaldet tippet af, og mens det kørte på et transportbånd, skete der en manuel sortering. Sten, urtepotter, glas, metalgenstande og klude

blev frasorteret. Resten af affaldet kom ind i den store tromle mellem bygning E og G. Denne tromle var kernen i anlægget, idet det var her, komposteringsprocessen foregik, efter at affaldet var blevet formalet. Efter komposteringen blev jerngenstande frasorteret ved hjælp af en kraftig magnet. Slagger, potter, sten og andet usælgeligt materiale blev med tipvognstog kørt ud på det lave terræn ned mod Århus Å, mens metaller og klude blev solgt. I 1961 havde man indtægter på 115.000 kr. ved dette salg, men så faldt priserne, og sidst i 1960'erne holdt man op med denne sortering. Det var også meningen, at komposten skulle sælges til 6 kr. pr. ton, og man regnede med landmænd og gartnerier som aftagere. I avisannoncer blev komposten berømmet som mindst lige så god som staldgødning, og man lavede endda dyrkningsforsøg på de magre

Århus Kommunes affaldsanlæg i Eskelunden under konstruktion. På den store komposterings-tromle ses DANO's logo.

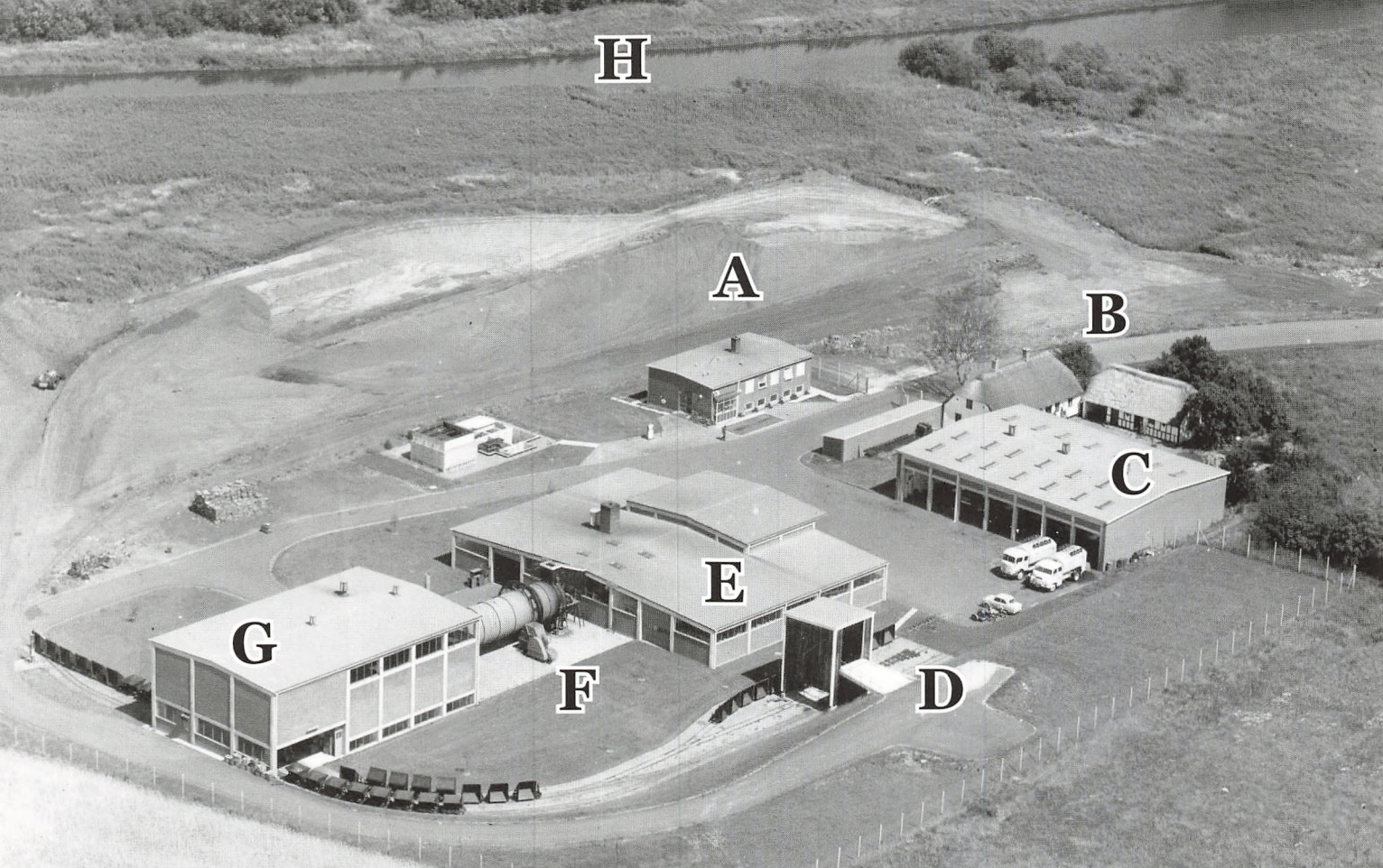
jorder i Vestjylland med gode resultater. Men lige meget hjalp det. Landmænd og gartnere foretrak den nemmere håndterbare kunstgødning. Resultatet blev, at det meste af komposten også endte på de lave områder ned mod åen.

Anlægget blev udvidet med en yderligere komposteringsstromle i 1962, og i 1967 blev det udvidet med et biostabiliseringsanlæg, som forøgede kapaciteten med 50 %.

Forstæderne kommer med.

I Viby blev skraldet indsamlet af vognmand Kristoffersens hestetrukne vogne, og skraldet blev kørt til forbrændingsanlægget i Århus. Der var i Viby Kommune også en losseplads ved Rugholmsvej, hvor private og virksomheder kunne dumpe deres affald. Dette skete ikke efter vore dages miljøregler, og det gav en del gener for de omkringboende. Der boede en pladsmand ved siden af lossepladsen, og en af hans opgaver var at skyde rotter nede ved åen.

Det nye anlæg i Eskelunden havde i starten ikke stor interesse for forstadskommunerne. De frygtede, at den langt større Århus Kommune ville dominere og diktere priserne. Grunden til at deres skepsis senere forsvandt, var nok den måde, man valgte at organisere anlægget og affaldsindsamlingen på. Anlæggets bygherre var Århus Kommune, men efter færdiggørelsen blev anlægget (og den gæld, der fulgte med) overdraget til det nyetablerede Århus Renholdningsselskab I/S. At det var et interessentselskab betød, at brugerne fik stor indflydelse på selskabet. Til repræsentantskabet på 10 medlemmer var kun to udpeget af byrådet i Århus, resten var valgt af grundejerforeninger, boligforeninger og lejerforeninger. At selskabet i realiteten var selvstændigt i forhold til Århus Kommune har sikkert formildet sognerådsmedlemmerne i forstadskommunerne. Åby gik med i anlægget i 1960, Viby i 1963, Holme-Tranbjerg i 1964 og Brabrand-Årslev i 1965.

Eskelunden 1959 A=Administrationsbygningen, B= Gården Eskelund, C= Garageanlæg, D= Slaggesorteringsanlæg, E= Modtagelsesbygning, F= Silo til gæringsproces, G= Formalingen, H= Aarhus Å

Samtidig med det nye anlæg moderniseres også affaldsindsamlingen. I stedet for hestetrukne vogne anskaffede man nu lukkede lastbiler, hvor spandene kunne vippes op, som vi kender det i dag. Man udskiftede også de gamle firkantede zinkspande med runde spande med låg. Dette var mere hygiejnisk for både husejerne, men specielt for skraldemændene. Nu behøvede de

ikke længere at komme i fysisk kontakt med skraldet.

Efter kommunesammenlægningen i 1970 blev affaldsindsamlingen i resten af storkommunen også afleveret på Eskelunden. Det betød, at presset på Eskelunden var ved at være for stort. Der var ud over de stigende affaldsmængder heller ikke garageplads nok til det stigende antal vogne

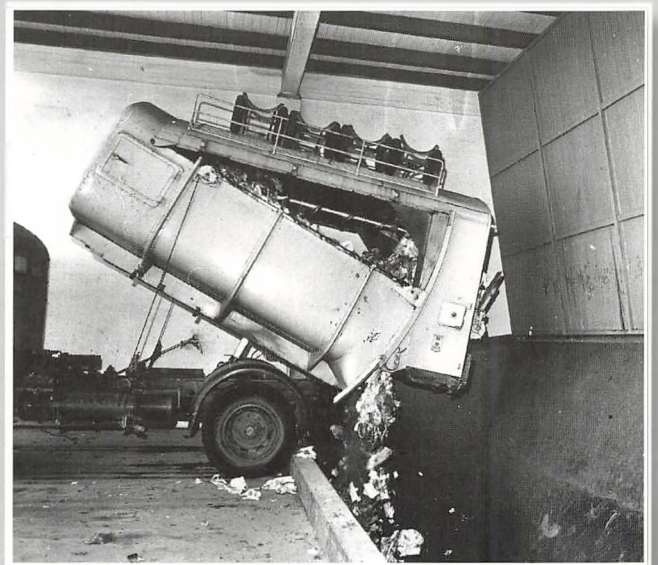
Metal så som konserverdåser blev frasorteret og solgt som gammelt jern.

Et slidsomt erhverv i 1930'erne

Inden affaldet kom ind i sorteringsanlægget foregik der en manuel sortering på et transportbånd.

Samtidig med opførelsen af anlægget havde man indkøbt moderne skraldebiler, så aflæsningen kunne foregå hurtigt.

Slagger, murbrokker og andet fast materiale blev med tipvogne kørt ud på engen ned mod åen. Da det viste sig svært at afsætte den kompost, som blev produceret i anlægget, havnede en del af dette også samme sted.

og slet ikke omklædnings- og badefaciliteter nok til de omkring 150 mand, der var beskæftiget med skraldeindsamlingen og behandlingen af skraldet på anlægget.

Enden på Eskelund.

Renholdningsselskabet lavede tegninger til en udvidelse af anlægget i Eskelunden, og der blev sendt en ansøgning til byrådet. Der blev diskuteret og foreslået andre placeringer, og resultatet blev et nej til udvidelse af Eskelunden. Der var flere ting oppe i tiden, som fik politikere til at revidere deres opfattelse. Oliekrisen i 1973 havde betydet, at det at spare energi kom højt op på listen, da energi på det tidspunkt var lig med importeret olie. Så hvis man gik tilbage til

forbrænding og brugte varmen til boligopvarmning, kunne man spare importeret olie. På dette tidspunkt var kampen for et bedre miljø gået fra at være ført af nogle få yderliggående til at blive alment accepteret i befolkningen og blandt politikere. Man indså, at det smukke naturområde ved Eskelunden ikke i længden kunne tåle en større mængde skrald. Derfor blev beslutningen at opføre et moderne forbrændingsanlæg ved Lisbjerg, som blev taget i brug i 1978. Man diskuterede også at flytte vognparken ud til Lisbjerg, men da de ansatte ville få meget langt til arbejde ved den løsning, valgte man at placere vognparken og de tilhørende faciliteter på Bautavej i Hasle, og i december 1980 blev det nye anlæg indviet.

Da forbrændingsanlægget i Lisbjerg åbnede i 1978, ophørte affaldsbehandlingen i Eskelunden.

Så var Eskelundens dage som centralt affaldsanlæg talte.

Skraldekonflikten i 1995-96 betød, at gaderne flød med affald, uden at kommunen kunne gøre

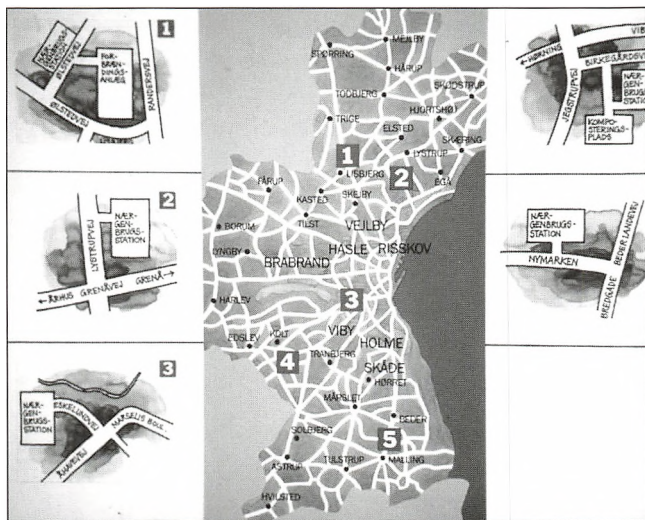

noget. Man fandt fra kommunens side, at et selvstændigt renholdningsselskab ikke længere var den rigtige løsning. I dag har kommunen aftaler med en række private firmaer, og renovationsarbejderne møder ind på disse private vognmænds adresser. Anlægget på Bautavej hedder i dag Ecopark og huser en række grønne iværksættere – i 2015 omkring 30 virksomheder.

Genopstået til andre formål.

Men det var nu for tidligt at afsige den endelige dødsdom over Eskelunden som affaldsbehandlingssted. At man var gået fra kompostering tilbage til afbrænding var energimæssigt en fordel, men med hensyn til genbrug var det et tilbageskridt. Derfor søgte man at fremme genbruget på andre måder. En af måderne var at oprette fem genbrugsstationer i kommunen, hvor private og senere også erhvervsdrivende kunne aflevere det affald, som af forskellige grunde ikke kom i de almindelige skraldespande. En af disse fem genbrugsstationer blev etableret bagved det gamle anlæg i Eskelunden.

Det startede som en containerstation, hvor man kun i personbiler måtte aflevere sit affald, og man kørte til pladsen gennem det gamle affaldsanlæg. I bygning G på luftfotoet foregik der også sortering af glas fra de glaskuber, der blev opstillet rundt i kommunen. Fra midt i 1990'erne blev pladsen udvidet til sin nuværende størrelse, og der blev givet adgang også for

Eskebjerg blev ikke helt smidt væk i 1981, men genopstod som én af fem genbrugsstationer i byen.

varevogne og erhvervsdrivende, og åbningstiderne blev udvidet. På dette tidspunkt blev bygning G nedrevet, og de gamle komposteringstromler fjernet. Da pladsen er omgivet af følsomme naturområder, er der ikke mulighed for at udvide pladsen ud over dens nuværende størrelse. Næsten alt det, der indleveres på pladsen, bliver genbrugt. Glas bliver smeltet til nyt glas (sparer energi i forhold til at lave glasset helt fra grunden), træ bliver lavet til spånplader, papir og pap bliver lavet til genbrugspapir og –pap osv. Asbest er næsten det eneste, som ikke genanvendes, men køres til et depot ved Glatved på Djursland. Haveaffald komposteres og varmebehandles, så ukrudtsfrø slås ihjel, ligesom det regelmæssigt undersøges for snegleæg. Farligt

affald som olie, maling og andre kemikalier bliver kørt til Kommunekemi eller andre aftagere, som bearbejder de miljøfarlige substanser.

På det gamle affaldsanlæg huses i dag en del af vandforsyningen, som fra 2010 hedder Aarhus Vand A/S. Fra Eskebjerg fører man tilsyn med alt spildevand i Aarhus Kommune. Dette sker dels ved et elektronisk overvågningssystem, dels ved at man kører rundt og inspicerer rensningsanlæg og pumpestationer. Opstår der en "klud" (en blokering i systemet), rykker man ud med en af sine omkring 20 servicevogne og ordner skaden. Man fører også tilsyn med regnvandsbassiner, som har til formål at optage kraftige regnmængder og forhindre oversvømmelser. De fortæller på Eskebjerg, at regn-hændelserne er blevet kraftigere de senere år, og ironisk nok var adgangen til Eskebjerg på et tidspunkt blokeret af store vandmasser fra åen.

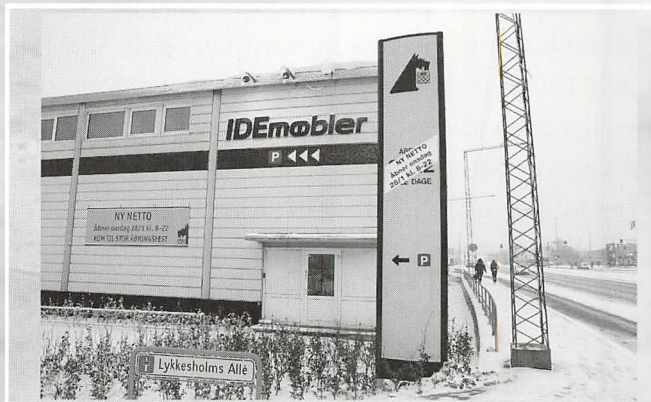
Stuehuset til gården Eskebjerg var udlejet i en årrække, men blev nedrevet omkring 2013. De eneste levn fra Eskebjergs landlige fortid er i dag det store asketræ, som stod på gårdspladsen samt aftryk af stuehuset på væggen af den bygning, som stuehuset var bygget sammen med. ■

Kildemateriale:

Alle billeder i denne artikel er venligst stillet til rådighed af Aarhus Renholdningsselskabs arkiv

ÅRET DER GIK 2014/15

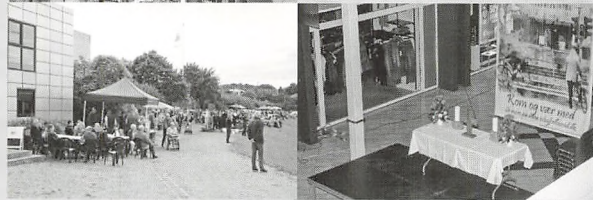
I denne rubrik i Vibybogen vil vi hvert år sætte spot på den/de begivenheder, som vil blive husket i mange år fremover. Begivenhederne vil endvidere blive indført på "Vibys Tidslinie", så de er gemt for eftertiden. Tidsperioden er Oktober - Oktober.

- Netto åbner på Lykkesholms Allé, i samme bygning som Idé Møbler, tidligere husede stedet Anker Stålfjedre/Domo

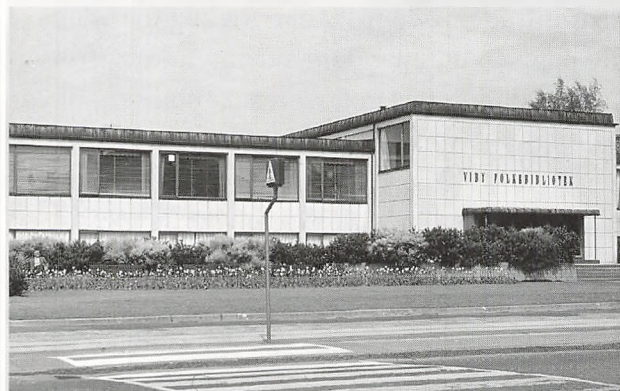
Viby
Fællesråd

- Viby-ugen i regi' af Viby Fællesråd genopstår efter 51 års fravær

- Weston Tæppefabrik, Enghavevej/Engtoften nedrives og giver plads til nye boliger

- Viby Bibliotek udvider åbningstiden med periodevis selvbetjening

Finn Zachariassen

Hunde og godtfolk på barndommens vej

Mine forældre købte i foråret 1944 villaen Brorsonsvej 3 i Viby. Vi kom fra en toværelses lejlighed i Ivar Huitfeldts Gade på Trøjborg til den rolige og idylliske villavej i Viby, hvor husene alle var omgivet af dejlige haver. Det var noget af en forandring for en femårs dreng. Jeg fik nye legekammerater. Krigen sluttede, og mange af os fik skolestarten udskudt til foråret 1946, fordi tyske soldater var indkvarteret på Rosenvang Skole.

Menneskets bedste ven.

Mange mennesker siger ofte, at hunden er menneskets bedste ven. Hvis vi tager dette udsagn til efterretning, så havde beboerne på Brorsonsvej mange bedste venner i årene efter krigen, og frem til omkring 1960, hvor jeg så småt flyttede hjemmefra for at aftjene min værnepligt.

Der var rigtig mange, som havde en hund i familien. Mange racer var repræsenteret, men der var også hunde af mere eller mindre ubestemmeligt ophav. Ægte hunde var de dog alle sammen, og det der med stamtavler var kun noget, som de færreste gik op i. Ordet "ægte" kan som bekendt opfattes på flere måder.

Brugshunde.

Nogle af beboerne holdt hund med det formål, at bruge hundenes evner mere professionelt. Politibetjent Rasmussen i nr. 2 A havde en flot schæferhund, som lød navnet Reno. Den var godkendt som politihund. Malermester Pedersen i nr. 6 var jæger, og havde i årenes løb flere jagthunde.

Lad mig straks erkende. Vi fik aldrig selv en hund i vores familie. I nogle år havde vi grå hunkat, som et kært medlem af familien, selvom den præcis altid gjorde lige det, som passede den. Ud

over at den lod sig besvangre hvert forår, var der dog ikke de helt store problemer med den.

Politibetjent Svend Aage Thomsen i nr. 10 havde på et tidspunkt købt en schæfer, som han havde store ambitioner med. Hunden hed Falk, og det var helt oplagt, at han så en politihund in spe i den flotte og kraftige hund. Jeg var lidt involveret i projektet, da jeg af og til passede den. Jeg kørte ture med den, hvor den løb ved siden af min cykel. Den slags ser man ikke ret tit i dag, og selv dengang var det ikke helt ufarligt at lufte hunde på den måde.

Hunden viste gode evner, og klarede sig fint ved træningen, som fandt sted på den gamle Viby Stadion på Grundtvigs Vej. Den kunne faktisk det hele, indtil den konfronteredes med en af de allervigtigste øvelser, som er alfa og omega for en politihund.

En politihund skal fortsat kunne agere, når den udsættes for lyden af skud fra et våben. Det kunne Falk ikke. Ved første skud løb den ud gennem hegnet, videre ad Byvangs Alle og hjem til domicilet på Brorsonsvej nr. 10. Mange kloge kendere af hundes adfærd var involveret i at vænne hunden til at modstå lyden fra skydevåben; men alle gode kræfter var spild af tid. Falk kunne ikke vænne sig til lyden af skydevåben. Den løb hjem hver eneste gang, den hørte lyden fra et skud. Svend Aage Thomsen måtte til sin store skuffelse finde et nyt hjem til Falk, og han forsøgte sig ikke siden som hundeejer i sin tid som politibetjent i Viby.

Familiehundene.

Ud over de hunde, jeg har beskrevet, var der hundene, som bedst kan betegnes som et kært medlem af familien. De opholdt sig mest i folks private haver, og kom ikke sådan uden for den lokale matrikel. Andersen i nr. 20 var utrolig glad for sin aldeles uægte puddelhund Meckie. I daglig tale gik han under navnet æskemanden, fordi han var ansat på en fabrik, som fremstillede papemballager. Når hunden blev luftet endte turen altid i Christensens iskiosk på Chr. X. Vej, hvor Meckie fik sin daglige ration af chokoladepapapapper. Ingen tvivl om at disse vel mente godbidder var bedre for kioskens omsætning end for hundens helbred.

Det er imidlertid to andre hunde, som har indskrevet sig i erindringen med et ganske særligt aftryk.

Buster.

Buster var en boxer, og var familiehund hos familien Andersen i nr. 16. I huset boede typograf Aage Andersen i stuen og lokomotivfører Svend Aage Andersen med familie på 1. sal. Buster havde alle de gode egenskaber, som en boxer har. Rolig, legesygt, hengiven, glad, klog; men også modig og frygtløs. Den havde tillige i særdeleshed denne hunderaces lidt melankolske udtryk.

Buster havde ingen begrænsninger i sin færden. Den gik ganske, hvor det passede den, og

ingen gjorde indsigelser mod at få besøg af Buster. Hvis folk gik i deres haver, så var et besøg af Buster næsten en selvfølge. Den fulgte altid havegangene. Ikke noget med at løbe rundt i bedene eller i køkkenhaverne.

Hvis et par naboer eller flere var faldet i snak på ude vejen, så var Buster ofte med som et ekstra medlem af kredsen. Det så pudsigt ud; men det skete også, at den fik lidt opmærksomhed og blev kløet bag øret eller fik et venskabeligt klap.

Dens aktionsradius var ikke særlig stor. Den holdt sig altid tæt ved hjemmet. Buster havde imidlertid en såkaldt indsamlingsrunde. Husmødrene i de nærliggende villaer havde vænnet hunden til at sætte en kødrest fra middagen ud på trappen i en pose. Buster vidste, hvor vennerne boede og hentede poserne med hjem. Ikke noget med at sprede indholdet på stedet. Nej! Buster løb med posen i munden hjem til sig selv. Det hændte også, at et udkogt suppeben blev gravet ned i haven.

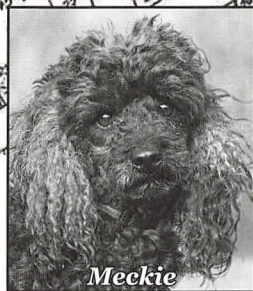
En dag ringede telefonen hos familien Andersen. Svend Aage måtte lægge øre til en stærk utilfreds overlærer Kaj Jensen på Kongevej nr. 72, som var husets adresse dengang. Han havde gennem køkkenvinduet set Buster forsvinde ned gennem genboens have med en hvid pose i munden indeholdende familien Jensens morgenbrød. Buster havde afhentet posen ved hoveddøren, hvor bagerens bydreng havde leveret den.

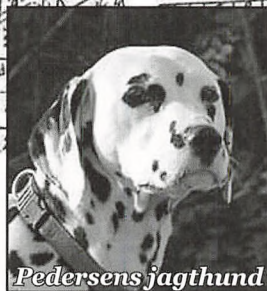
Buster på trappen til nr. 16 med familiens yngste medlem Kirsten. Billedet er fra ca. 1949.

Da Svend Aage nåede ned til kældertrappen, havde Buster allerede gjort kål på posens indhold. Men det var rigtig nok. På posen stod der Mandrup Madsen, Viaduktens Bageri.

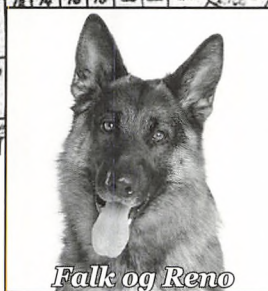
Morgenbrødet måtte naturligvis erstattes, men jeg husker ikke, om det medførte indskrænkninger i Busters turnusordninger. Det var også nytteløst at skælde hunden ud, for Buster kunne jo ikke skelne kødrester fra morgenkrydrer.

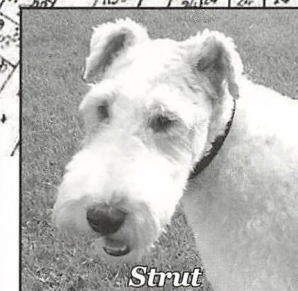
Meckie

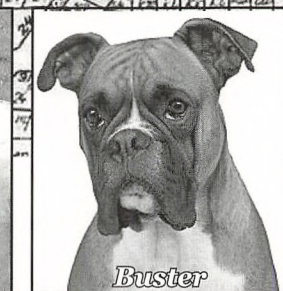
Pedersens jagthund

Falk og Reno

Strut

Buster

MODEL FOTO: af Brorsonsvejs hunderacer fra venstre Puddel, Dalmatiner, Schaefer, Ruhåret Foxterrier og Boxer

Buster spiste, hvad spises kunne, også selvom lærerfamilien ikke hørte med i Busters normale leverandørkreds.

Buster nåede en høj alder for en boxer, og ligger i øvrigt begravet i forhaven til nr. 16, som for en del år siden fik nye ejere.

Strut.

En hund, som også fik sat et ganske ekstraordinært aftryk i erindringen, var Strut. Det var en ruhåret foxterrier, der blev anskaffet af malermester Chr. Laursen, som boede i villaen Brorsonsvej 1.

Om denne hunderace siger man, at den er dristig, vagtsom, kvik, venlig og skarpsindig. Den er samtidig særdeles modig. Når det drejer sig om

Struts meritter, så er disse udsagn særdeles ramrende.

Det var Laursens mening, at Strut skulle lære at opholde sig i haven og ikke rende rundt til naboerne i tide og utide. I begyndelsen gik det da også meget godt, og i særdeleshed når malermesteren selv opholdt sig i sin have.

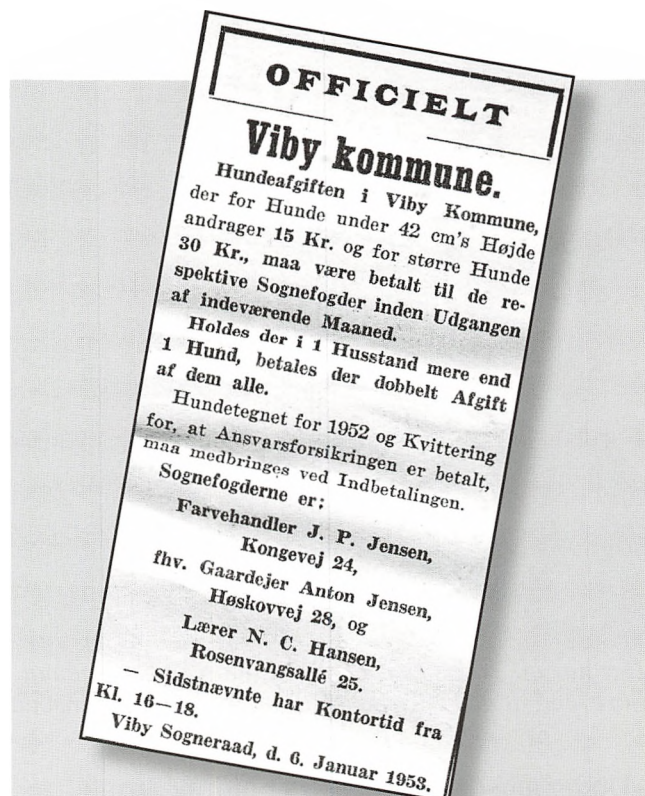
Imidlertid var situationen anderledes, når Strut var alene i haven. Den begyndte at smutte rundt til naboerne, og derfra rundt i kvarteret. Laursen fandt det herefter klogest at få præget en lille metalplade til at hæfte på hundens halsbånd. Pladens tekst var Strut og tlf. Viby 437, som var malermesterens telefonnummer. Det var dengang de lokale telefonabonnenter havde numre under de lokale telefoncentraler. Altså i dette tilfælde Viby.

I vores tid med mobiltelefoner lyder det helt vildt, at skulle man ringe fra en abonnent i Viby til en ditto i Kongsvang, skulle man først ringe op til Viby og forlange Kongsvang. Når man så hørte centralbestyreren melde Kongsvang, forlangte man det ønskede nummer, hvorefter forbindelsen mellem de to abonnenter blev etableret. Når man så var færdig med at samtale, skulle begge abonnenter ringe af, som det hed, ved at dreje på telefonens håndsving.

Hvis det forekommer besværligt og en kende indviklet, så passer det meget godt til opfattelsen, men man kendte ikke til andet. Det at eje en telefon var ikke hver mands eje. Det var forbeholdt de mere velbærgede, forretningsdrivende, håndværksmestre og lignende erhverv. I 1955 var vi i Danmark 5,1 person om hver telefon.

Efter dette lille intermezzo i telefoniens historie, så skulle det siden vise sig, at telefonnummeret på Struts halsbånd var på sin plads. Ikke mange dage senere blev hunden antruffet på en villavej i Viby Terp. Det var et par kilometer hjemmefra, så Strut havde været ude på en mindre udflugt.

Ikke så forfærdelig længe efter ringede telefonen atter hos malermester Chr. Laursen. Det var en lokal handlende i Tordenskjolds Gade på Trøjborg. Han kunne fortælle, at han havde modtaget en foxterrier fra en kunde. Kunden havde bemærket, at hunden havde løbet rundt

Begrænsning af hundehold i Viby 1953

i kvarteret et stykke tid, og han havde derfor kaldt den til sig.

Laursen måtte afsted til Trøjborg efter Strut. Hvilken rute, Strut havde fulgt på sin udflugt denne gang, vides ikke helt præcis. Nogle øjenvidner mente, at hunden var hoppet ud af sporvogn linje 2. Om Strut skulle være steget på sporvognen i Kongsvang og taget turen gennem byen som blind passager, er nok ikke særlig sandsynligt, men den kan også nemt være løbet fra Viby gennem byen til Trøjborg.

Her har vi "Tot", der ikke har andet med historien at gøre, end at den er artsfælle til Strut fra Brorsonsvej.

Under alle omstændigheder bidrog Struts udflugter til megen moro blandt beboerne på Brorsonsvej. Mange gjorde sig morsomme på malermester Laursens bekostning, som trods gode miner vel nok var en kende træt af den lille strejfer.

Historien om Struts relation til Brorsonsvej og Viby fik en brat ende. Telefonen hos malermesteren ringede igen ikke længe efter episoden fra Trøjborg. Det var havnefogeden i Kolby Kaas på Samsø. Her havde man på havnen antruffet en hund, som på halvbåndet havde en metalplade med telefonnummeret Viby 437, som havnefogeden derfor ringede til. Han kunne oplyse, at

hunden med 100 % garanti var ankommet med Kalundborgfærgen fra Aarhus, idet den var blevet spottet både om bord, og da den løb i land.

Den gode malermester måtte herefter løse returbillet til Kolby Kaas til afhentning af Strut. Større hunde rejste på barnebillet, mens mindre hunde rejste gratis som håndbagage. Det var vel ikke urimeligt, om statsbanerne afkrævede barnebillet til Strut for hjemturen, når man betænker, at den ikke havde betalt for sejlturen til Samsø. Om det skete, ved jeg ikke.

Siden så ingen noget til Strut. På høflig forespørgsel fortalte Laursen, at Strut havde fået et nyt og godt hjem på en gård på landet. Nærmere forklaring om årsagen var jo egentlig heller ikke nødvendig. Laursen tilføjede dog siden, at Strut havde fået det godt. Det skulle da også lige mangle, at en hund af Struts kaliber ikke også skulle have det.

I en skrivende stund i 2015.

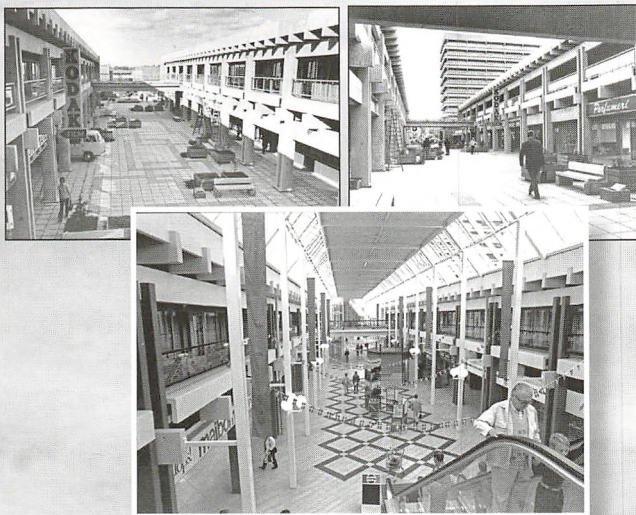
Der er også i dag familier med hunde på Brorsonsvej, men så vidt jeg er orienteret slet ikke i samme omfang som i min barndom. Trafikale forhold og familiestruktur medfører, at hunde i dag holdes i helt anderledes snævre rammer end tidligere. Skulle en ny "Strut" med samme tilbøjeligheder imidlertid flytte ind hos en familie på Brorsonsvej, kan man jo altid notere sig, at skibsforbindelsen fra Aarhus til Samsø er nedlagt for mange år siden. ■

Det skete i Viby

I denne rubrik i Vibybogen vil vi hvert år tage et flash-back på begivenheder m.v. i tidligere år. Normalt vil det være for 100, 50 og 25 år siden, men der kan også være interessante begivenheder fra andre år.

1990 – for 25 år siden

- Viby Centret overdækkes

1965 – for 50 år siden

- Viby Amtsgymnasium, nu Viby Gymnasium, begynder undervisning på Rundhøjskolen og udgravning på Søndervangs Allé påbegyndes.

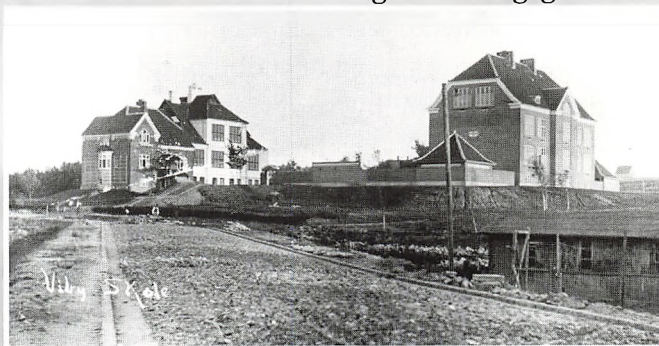
1935 – for 80 år siden

- Alderdommeshjemmet Borgvold indvies.

1915 -for 100 år siden

- Viby skole: Den røde skole indvies, og man finder i forbindelse med bygningen heraf rester af den formodede gamle Kongsgård.

Beretning fra Viby lokalhistoriske Arkiv 2014/2015

Forud for vores traditionelle arkiv-dag i januar havde Klavs Klerche Rasmussen meddelt de frivillige på arkivet, at han ønskede at trække sig som arkivleder. Som ny arkivleder indstilledes Kurt Boch Andersen. Senere på foreningens generalforsamling i marts trak Tove Glud Rasmussen sig fra foreningens bestyrelse, så vi kan tale om et slags generationsskifte på arkivet og i foreningen. Heldigvis er både Tove og Klavs stadigvæk aktive i og på arkivet og bidrager med deres mangeårige erfaring.

Arbejdet på arkivet.

En meget stor del af vores arbejde på arkivet er at registrere billeder og dokumenter, som findes i arkivet. Fysiske billeder scanner vi ind på computer og registrerer dem i Arkibas, som er den database, som alle arkiver i landet benytter sig af. Digitale billeder skal "kun" registreres i Arkibas. Sidste år var vi en del på den lokalhistoriske billedsamling på hovedbiblioteket og scannede billeder fra Viby, som vi ikke havde i vores egen samling. Vi frygtede på det tidspunkt, at denne billedsamling ville blive gemt væk i en kælder i Den gamle By. Heldigvis gik det anderledes. Billedarkivet befinder sig i den bindings-

værksbygning, som ligger med indgang direkte fra Eugen Warmingsvej, og der er adgang for alle tirsdag og torsdag klokken 11-16. Vi er nu færdig med at registrere disse billeder i Arkibas.

Vi får løbende indleveret billeder og andet materiale til arkivet, og vi vil meget gerne have både aktuelle og gamle billeder. Drejer det sig om billeder, som ejeren gerne vil beholde, låner vi dem til scanning, og ejeren får billederne retur.

I september afhentede vi en større samling materialer fra loftet på det tidligere Viby Bogtrykkeri. Der var så meget, at vi måtte have fat i en trailer for at få det transporteret til arkivet. Det drejer sig om flere årgange af "Viby Ugeavis" samt forskellige tryksager, som bogtrykkeriet har fremstillet for kunder i Viby. Det bliver et omfattende arbejde at gennemgå dette materiale og få det registreret.

Vi har i forbindelse med udarbejdelsen af artiklen om affaldsanlægget i Eskelunden fået en masse billeder fra Eskelunden, venligt stillet til rådighed af det tidligere Århus Renholdningsselskabs arkiv. På en byvandring til bl.a. Århus Privatskole har vi fået lidt materiale om Karl Krøyers virksomhed. Det er en reklametryksag, godt nok på engelsk. Vi har faktisk meget lidt materiale om Karl Krøyer, så hvis læsere af Vibybogen har noget materiale om denne virksomhed, vil vi meget gerne se det.

De omtalte nye materialer kan ses på "arkiv.dk".

Arkiv.dk

Den nyskabelse i det forgangne år, som nok vil få størst betydning, er lanceringen af "arkiv.dk". Dette er en webside, hvor alle kan søge oplysninger og billeder fra alle lokalhistoriske arkiver i landet. Alle de billeder, som vores arkiv har lagt på Arkibas, kan ses af alle på denne webside. Viby lokalhistoriske Arkiv har cirka 7000 billeder på Arkibas i september 2015, og dette antal stiger hele tiden. Man skal lige være opmærksom på, at billederne på "arkiv.dk" ikke er i en god opløsning. Vil man have billederne i en bedre opløsning, kan man henvende sig på arkivet i åbningstiden eller sende os en mail. Vil man offentliggøre billeder, skal man være opmærksom på, at der kan være ophavsrettigheder til nogle af billederne.

Udstillinger og foredrag.

På arkivernes dag i november 2014 var der 179 besøgende. På vores udstilling ved Rosenvangskolens Sensommermarked den 26. september var der 336 besøgende, heraf flere skoleelever end normalt. Det er jo dejligt, at ungdommen interesserer sig for, hvad vi har at vise. Også i år kom Henrik Brylle og lavede et TV-indslag fra vores sensommer-udstilling, og denne sendes på den lokale tv-kanal. Vi har et rigtig godt samarbejde med Henrik Brylle, som gør meget for at få vores aktiviteter ud til et bredere publikum.

I forbindelse med "Viby-ugen" i september 2015

Arkivernes dag. Normalt et tilløbsstykke og således også i 2014.

bistod vi beboere i Rosenhøj med ældre billeder til en udstilling om revoveringen af Rosenhøj-kvarteret. Denne udstilling blev vist dels i salen under biblioteket og dels på Viby Gymnasium.

Sensommermarked 2015 på Rosenvangskolen

I forbindelse med "Viby-ugen" holdt vi på Viby Gymnasium et foredrag om Vibys udvikling samt en ekstra byvandring omkring Eskelunden.

I foråret holdt vi to foredrag for skoleklasser, som mødtes til skolejubilæum på Viby Sognegård. Den slags foredrag er vi indstillet på at fortsætte i fremtiden, da arkivet hermed kommer i kontakt med ældre Viby-borgere, som måske har historier at fortælle, som vi ikke havde kendskab til i forvejen.

Vi afholdt også en ekstra byvandring for Århus Stadsarkivs Venner i Rosenvænget i sommer.

Artikler.

Ud over artiklerne i Vibybogen og nyhedsbrevene til foreningens medlemmer har arkivet skrevet en artikel til sognebladet om Arkibas samt artikler i Nyt om Rosenvænget, som udgives af dette områdes grundejerforening.

Samarbejdspartnere.

Vi har et fast samarbejde med de seks lokalhistoriske arkiver i Århus Syd, hvor vi udveksler erfaringer og giver hinanden inspiration. Derudover har vi et fast årligt arrangement for alle lokalhistoriske arkiver i Århus, hvor der diskuteres emner af fælles interesse.

Når vi har brug for flere oplysninger, end vi selv har i arkivet, har vi ofte benyttet os af Erhvervsarkivet og Stadsarkivet, som begge endnu befinder sig i Hack Kampmanns flotte bygning

på Vester Alle ved siden af domhuset. På et tidspunkt i vinter ændrer disse imidlertid lokalitet. Stadsarkivet flytter ned på det nye Dokki, mens Erhvervsarkivet flytter til Landsarkivet i Viborg. Det sidste er vi selvfølgelig kede af. Det betyder nemlig, at når vi skal have oplysninger om virksomheder i Viby, skal vi for fremtiden til Viborg for at kunne se materialerne. Det er endnu ikke helt afklaret, hvilke materialer der flytter til Viborg, og hvilke der bliver i Århus. Bygningen på Vester Alle overtages formodentlig af Retten i Århus, hvilket nok betyder, at der ikke længere vil være offentlig adgang til den. Hvis man ikke har set den meget flotte bygning indvendigt, så er det ved at være sidste chance, medmindre man på et tidspunkt bliver stillet for retten!

Nye tiltag.

Vi er omkring 18 frivillige medarbejdere på arkivet, og i august i år tog vi for første gang på en fælles "firmaskovtur". Vi havde en dejlig dag med byvandring i Hou og Odder og kaffe på den tidligere politistation i Odder. Da vi kørte i egne biler, blev den kun til en meget beskedent udgift for arkivet. En sådan skovtur er en erkendtlighed til det store frivillige arbejde, som der hvert år lægges i arkivet, og vi regner med, at det bliver en tradition fremover.

En anden nyskabelse vil gå i søen en gang i vinter. Vi er blevet opmærksomme på, at mange ældre Viby-borgere ikke deltager i byvandring,

fordi de ikke har fysik til gåturene. Vi vil gerne give disse borgere mulighed for at opleve byen alligevel ved at holde et møde i salen, hvor vi fortæller og viser billeder fra det forløbne års byvandring.

Hjemmesiden.

I 2014 havde vores hjemmeside i gennemsnit 16 besøgende om dagen. I 2015 har der indtil slutningen af september været 59 besøgende om dagen, altså mere end en tredobling. Det synes vi selv er en pæn fremgang.

Vi arbejder hele tiden med at forbedre og udbygge vores hjemmeside. I det forløbne år har vi opdateret registeret over samtlige gårde i Viby, og vi har lavet et gravstens-arkiv. Her kan man finde fotos af samtlige gravsten i Viby, som er over ti år gamle. Offentlighedsloven siger, at billeder af gravsten først må offentliggøres efter ti år. Vi har også udvidet hjemmesiden med "Erik Hall's hjørne", som bringer interviews og historier skrevet af Erik Hall. Der findes også et kartotek over gamle butikker i Viby, som stadigvæk er under udbygning.

Kurt Boch Andersen, Arkivleder

Beretning fra Viby lokalhistoriske Forening 2014/2015

Igen i år har det været et travlt og spændende år i foreningen. I det følgende vil vi prøve at gengive nogle af årets mange tiltag.

Sensommermarked på Rosenvangskolen

Traditionen tro udstillede Viby lokalhistoriske Forening billeder fra arkivet på sensommermarkedet. Det var 25. gang foreningen udstillede på sensommermarkedet. Derfor havde vi valgt at vise billeder fra udstillinger op igennem tiden.

Arkivernes dag

var også et velbesøgt arrangement, som fandt sted her i bibliotekssalen. Det var ikke så få gange, man hørte udtrykket: *Kan du huske*. Vore plancher blev beundret og fotoalbums flittigt gennembladet. Der blev vist nye og gamle videofilm og billeder på storskærm.

Bogudlevering

fandt sted den 17. november. Mange af vore medlemmer benyttede sig af lejligheden til at komme og hente Vibybogen og Bogen om Kongevej, som var en ekstrapublicering i anledning af vort 25 års jubilæum. De følgende to mandage var der også

mange, som afhentede bøger i arkivets åbningstid og efterfølgende udbragte vore bestyrelsesmedlemmer og andre bøgerne i vort nærområde. Det fik postvæsnet ikke nogen stor forretning ud af. Tak til vore selvfølgere og omdelere.

Efter bogudleveringen var der foredrag ved professor Jørgen Elklit, som fortalte om valg i gamle dage, dvs. før 1915. Valgene var ikke hemmelige, og kun mænd havde stemmeret. Måske en husmand har måske stemt på en højremand, fordi herremanden eller storbonden kunne kigge ham over skulderen og se, hvor krydset blev sat.

Ny arkivleder

Forud for vort årlige arkivmøde for alle de frivillige medarbejdere havde Klavs Klerke Rasmussen meddelt sin afgang som arkivleder. Vi takker Klavs for en uvurderlig god og stor indsats for vort lokalhistoriske arkiv. Ny arkiv leder blev Kurt Borch Andersen. Vi glæder os til Kurts arbejde i arkivet. Kurt er en habil historiker og tidligere lærer. Det tegner godt for det kommende arbejde.

Generalforsamling 2015

Årets generalforsamling fandt sted i bibliotekssalen og ca. 70 medlemmer deltog. Som sædvanligt blev generalforsamlingen ledet på myndig vis af Poul Erik Mehlsen. Beretning og regnskab blev enstemmigt godkendt, og kontingentet fastsat til kr. 140,- om året fremover.

Vores næstformand Tove Glud Rasmussen

havde meddelt, at hun stoppede i bestyrelsen efter over 25 års virke, både som formand og næstformand. Tove blev efterfølgende hyldet for sin store uegennyttige indsats for foreningen. Der var genvalg til Jytte Kristensen og Leif Nielsen, mens Annie Borchmann nyvalgte til bestyrelsen. På suppleantpladserne var der genvalg til Svend A. Lund for to år og nyvalg til vores fotograf Thomas Borch for et år. Kurt, der tidligere var suppleant stillede ikke op, da han jo var blevet arkivleder.

Efter generalforsamlingen fortalte Leif om vores nye hjemmeside.

På det førstkommande bestyrelsesmøde efter generalforsamlingen konstituerede bestyrelsen sig med Poul Ankersen som formand, Ejvind Hansen som næstformand og Jytte Kristensen som kasserer.

Byvandring i 2015

Den første fandt sted tirsdag den 14. april og var måske ikke en 'rigtig' en af slagsen. Det var en rundvisning på Viby Skole. Rigtig mange af vore medlemmer har gået på Viby Skole, og der var mødt godt 60 medlemmer op. Tidligere lærer Erik Steenholt fortalte levende om skolens historie. Den hvide skole blev opført i 1906, den røde få år senere, og flere udvidelser er kommet til. Under krigen husede Viby Skole også eleverne fra Rosenvangskolen, idet denne var blevet beslaglagt af tyskerne til indkvarteringsformål. Efter foredraget viste skoleleder Kalle Kristen-

sen rundt på den næsten nyrenoverede skole.

Den næste fandt sted i Rosenvangskvarteret tirsdag den 16. juni under kyndig ledelse af Tove Glud Rasmussen. Vi hørte om plejehjemmet, senere plejecentret, Rosenvang opført i 1974, om Fredens Kirken fra 1960, om et lille butikcenter, der lå på hjørnet af H. C. Ørstedvej og Rosenvangs allé og om det første villakvarter Rosenvænget. Endelig sluttede vi af med fortællinger om det næsten tidligere butikstovr på Vilh. Becks Vej.

Den sidste byvandring foregik i Alderslystkvarteret med start fra Ravensbjerg kollegiet, hvor Henning Rytter fortalte levende om livet på gårdene Store Ravensbjerg og Lille Ravensbjerg for en lille menneskealder siden. Vi hørte om gamle butikker i området og besøgte Aarhus Privatskole, hvor skolelederen viste rundt. Skolen er beliggende i Karl Krøyers gamle bygninger. Krøyer havde kontor i østgavlen med en pragtfuld udsigt ind over Aarhus og Bugten. Det kunne skolelederen godt have tænkt sig at benytte; men det var blevet til lærerværelse. Turen sluttede i arkivleder Kurts have, hvor vejstøvet blev bortskyllet med en øl eller sodavand.

Vibyugen

I Vibyugen afholdt Kurt Borch Andersen et foredrag på Viby Gymnasium med titlen: Viby fra hedensk kultplads til forstad, ligesom der var en byvandring på Eskelund.

Poul Ankersen - Formand

FRA ÅRETS AKTIVITETER

*Tove Glud Rasmussen
takker af efter mere
end 25 års arbejde i
bestyrelsen for
Viby lokalhistoriske
Forening*

Indholdsfortegnelse Viby bogens 3 seneste årgange -tidligere årgange henvises til: www.vibylokalhistorie.dk

2012

<i>Irma Hansen/Ilse Hansen</i>	Kaffehuset
<i>Steen Juul</i>	Viby Industri kvarter
<i>Tove Glud Rasmussen</i>	Nationalhaven i Kongsvang
<i>Ejvind Hansen</i>	Det er min fars fiskebil
<i>Poul Ankersen</i>	Viby Elværk
<i>Ole Friis Sørensen</i>	Rundt om Bjørnbak
<i>Ib Bonde</i>	Købmand Bonde
<i>Klaus Klercke Rasmussen</i> .	Langenæstunnelerne 1950

2013

<i>Tove Glud Rasmussen</i>	Alderslyst 100 år
<i>Ejvind Hansen</i>	Gamle aviser fortæller historie
<i>Poul Ankersen</i>	Viby under treårskrigen
<i>Klaus Klercke Rasmussen</i> ..	Vejforbindelse Aarhus havn
<i>Lis Kirkegaard/Erik Hall</i> ..	Købmanden på Alderslyst
<i>Ulla Engelund/Peer O. Nielsen</i>	Blokhuset, Nordbyvej
<i>Finn Zachariassen</i>	Historien om Hj. Lystager

2014

<i>Jørgen Bach</i>	Maskinfabrikken ANK
<i>Tove Glud Rasmussen</i>	Rosenvangsskolens bygningshistorie
<i>Kurt Boch Andersen</i>	Viby IF - KB
<i>Gerhard Eriksen</i>	Jyllands-Posten 50 år i Viby
<i>Henning Bøtke</i>	Viby Brugsforening
<i>Artikel Jyllands-Posten af Axel Hansen</i>	Viby planlægger for 100 millioner kroner
<i>Kurt Boch Andersen</i>	60 års gas i Viby

fra Arkivskuffen.. 1914

Aarhus Stiftstidende 22. juni 1914

Læserbrev:

Færdselen mellem Viby og Aarhus.

Da Spørgsmaalet om en Flytning af Skanderborg Landevej ved Baneoverskæringen er brændende for Tiden, har et Par Mænd ladet foretage en Optælling af det Antal Køretøjer, Fodgængere osv., der sidste Lørdag passerede til og fra Aarhus gennem Viby By.

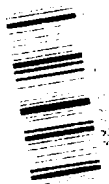
Resultatet er følgende:

Automobiler	45
Cyklister	908
Motorcyklister	47
Fragtvogne	140
Andre Køretøjer	294
Ryttere	8
Kreaturtrækkere	17
Gaaende Personer	716

Det er, som man vil se, en meget anselig Samfærdsel, der her er Tale om. Forlægningen af Vejen, der efter Statsbanernes Forslag vil blive ikke saa lidt længere end den nuværende, vil altsaa betyde et ikke ringe Tab af Tid, og gaar man videre og kapitaliserer den Tid, der spildes, og det Slid, der voldes paa Befordringsmidler og Støvlesaaler, vil det andrage ikke saa faa Kroner aarlig. Og regner man saa endelig med den nærliggende Sandsynlighed, at den Vej, der her er Tale om, vil blive, hvor den lægges, i flere Hundrede Aar, bliver det et meget betydeligt Tab for Samfundet og til ingen som helst Nytte. I Sammenligning med de Ulemper, Omlægningen forvolder, er den Merudgift, Statsbanerne en Gang for alle faar ved at tage Hensyn til Befolkningens Ønsker af ganske underordnet Betydning.

Deres ærbødige Læser.

Viby Bogen

**LOKALHISTORISKE
FORENING**

ISSN: 1601-0078

ISBN: 978-87-994085-6-6